

شاخص هزینه زندگی خانوار بازنشسته با استفاده از اجزای سبد مصرفی خانوار هدف^۱

سپیداپروین^۲

چکیده

هدف: سیستم‌های تأمین اجتماعی تحت تأثیر بحران‌های اقتصادی، افزایش جمعیت سالمند، ناکارآمدی و کندی تعدیل در بازار کار، آسیب‌پذیر شده‌اند. وقتی تورم با شرایط رکودی همراه می‌گردد، کسادی بازار کار و کاهش بازدهی دارایی‌ها، موجب افزایش تقاضا برای حمایت می‌شود. حتی اگر شرایط رکودی به رونق تبدیل شود، تأثیری بر نیروهای خارج از بازار کار نخواهد داشت. بنابراین تنها راه دور کردن این خانوارها از فقر، تعدیل دریافتی آن‌ها است. هدف این مطالعه تعیین شاخص هزینه زندگی براساس سبد مصرفی خانوارهای بازنشسته است.

روش: معیار معمول در این رابطه شاخص CPI می‌باشد، که از منظر اندازه‌گیری هزینه زندگی، دچار اشکالات اساسی است. به همین دلیل، این مطالعه شاخص هزینه زندگی مستمری‌بگیران را براساس سبد مصرفی خانوار بازنشسته در نظر گرفته است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، به دلیل تورم بالاتر در گروه خوراکی‌ها و سهم بالای آن در مخارج کل، این گروه در تعیین روند مخارج کل خانوار نقش اساسی دارد. در الگوی مصرف این خانوارها، به دلیل مصرف در حداقل، بخشی از افزایش قیمت، از طریق جایگزینی اقلام اساسی با ارزش غذایی کمتر، تعدیل شده است. در مواردی این جایگزینی به‌ویژه برای گروه‌های حساس می‌تواند، سلامت را با مخاطره همراه کند. در غیاب برنامه فقرزدایی، جبران کاهش رفاه ناشی از شوک‌های اقتصادی، فشار بر منابع صندوق‌های بازنشستگی را دوچندان می‌کند. در تورم‌های بالا، افزایش سهم مصرف از درآمد (کاهش سهم پس‌انداز)، علاوه بر تأثیر بر رشد اقتصادی، وابستگی خانوارها به منابع صندوق‌های بازنشستگی را در دوران سالمندی افزایش می‌دهد.

نتیجه‌گیری: در شرایطی که در ازای هر عضو صندوق در مواردی حتی دو نسل دریافت‌کننده قرار دارد، بدیهی است منابع صندوق قادر به تأمین هزینه زندگی مستمری‌بگیران نخواهد بود.

۱- مقاله مستخرج از طرح تحقیقاتی است که در مؤسسه راهبردهای صندوق‌های بازنشستگی (صبا) انجام شده است.

۲- دکتری اقتصاد، استاد دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی sparvin2020@hotmail.com

بهبود شرایط کسب و کار به گونه‌ای که نرخ اشتغال افزایش یابد، تجدیدنظر در ساختار سیستم تأمین اجتماعی، به گونه‌ای که بازدهی دارایی‌ها قادر به حفظ سطح معینی از رفاه ذی‌نفعان باشد، پرهیز از شوک‌های تورمی ضرورت می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: تورم، خانوار بازنشسته، شاخص هزینه زندگی

۱. مقدمه

سیستم‌های تأمین اجتماعی تحول اساسی در رفاه خانوارها ایجاد کرده است، درعین حال به شدت تحت تأثیر بحران‌های اقتصادی (مالی)، افزایش جمعیت سالمند، ناکارآمدی بازار کار (افزایش نرخ‌های بیکاری) و افزایش تقاضا برای این خدمات، قرار دارند. مجموعه این عوامل، سیستم‌های تأمین اجتماعی را آسیب‌پذیر و شکننده کرده است که نتیجه آن تحت تأثیر قرار گرفتن رفاه خانوارهای تحت پوشش است. هدف این مقاله "سنجش تغییرات شاخص هزینه زندگی خانوارهای مستمری‌بگیر دوره ۸۹-۹۹" است که می‌تواند به سیاست‌گذاران حوزه حمایت در تعیین سقف مستمری و بهبود معیشت سالمندان کمک نماید.

سازمان‌دهی مقاله به این شرح است: چالش‌هایی که سیستم‌های تأمین اجتماعی با آن مواجه‌اند، در بخش اول اشاره شده است. بخش دوم، ضمن شاخص‌های اندازه‌گیری هزینه زندگی به مزایا و معایب کاربرد شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) به‌عنوان معیار سنجش شاخص هزینه زندگی، نوآوری‌ها در زمینه ساخت و کاربرد شاخص‌های مربوطه می‌پردازد. در ادامه با توجه به محدودیت‌های آماری، به ویژگی‌های شاخص هزینه زندگی استفاده‌شده در این مطالعه اشاره می‌شود. بخش سوم اشاره مختصری به مطالعات جدیدتر در زمینه سنجش رفاه خانوارها، خواهد داشت. متدولوژی به‌کارگرفته‌شده و پایه‌های آماری در بخش چهارم تشریح می‌شود. بخش پنجم روند تغییرات شاخص‌های رفاهی دهه اخیر، مقایسه رتبه ایران با کشورهای منتخب در زمینه شاخص‌های رفاهی می‌پردازد. بخش ششم به نتایج شاخص مصرف و هزینه خوراک براساس شاخص معرفی‌شده در بخش دوم می‌پردازد. از آنجا که شرایط رفاهی خانوار از شرایط عمومی اقتصاد منفک نیست، به‌علاوه رفاه خانوار بعد از کسب سطح حداقل نیاز، امر نسبی تلقی می‌شود؛ لذا یک مرجع مقایسه نیاز است. معمولاً این مرجع «استاندارد زندگی» تعریف می‌شود. نظر به اینکه استاندارد دی در مورد رفاه خانوارها تعریف نشده است، میانگین شاخص هزینه زندگی هر منطقه به‌عنوان مرجع، برای مقایسه شاخص هزینه زندگی خانوارهای هدف، استفاده شده است. در بخش هفتم نتایج شاخص هزینه زندگی برای مناطق شهری و روستایی و نیز برای خانوارهای بازنشسته در هر دو منطقه برای یک دوره ده‌ساله محاسبه شده است. در بخش هفتم خلاصه و نتایج کلیدی مستخرج از این مطالعه مورد تأکید قرار می‌گیرد. بخش پایانی هم شامل راهبردهایی در راستای بهبود شرایط رفاهی خانوارهای بازنشسته در سطح خرد و کلان اقتصادی است.

۲. چهارچوب نظری پژوهش

۲-۱. چالش‌های سیستم‌های تأمین اجتماعی

تجربه بحران‌های مالی بین‌المللی اخیر نشان داد، مهم‌ترین چالش سیستم‌های تأمین اجتماعی، مقابله با بحران‌های مالی و اقتصادی است. در عین حال، این بحران‌ها فرصتی برای تغییر در سیستم‌های تأمین اجتماعی ایجاد می‌کنند.

قبل از این بحران‌ها، بالا بودن هزینه‌های تأمین اجتماعی که گاهی تا یک‌سوم بودجه عمومی را تشکیل می‌دهد، مقرون به صرفه تلقی نمی‌شدند؛ ولی بحران‌های اقتصادی-اجتماعی این طرز تلقی‌ها را تغییر داد. سیستم‌های تأمین اجتماعی، بیش از گذشته در زمان بحران اقتصادی نقش تثبیت‌کنندگی داشته‌اند.

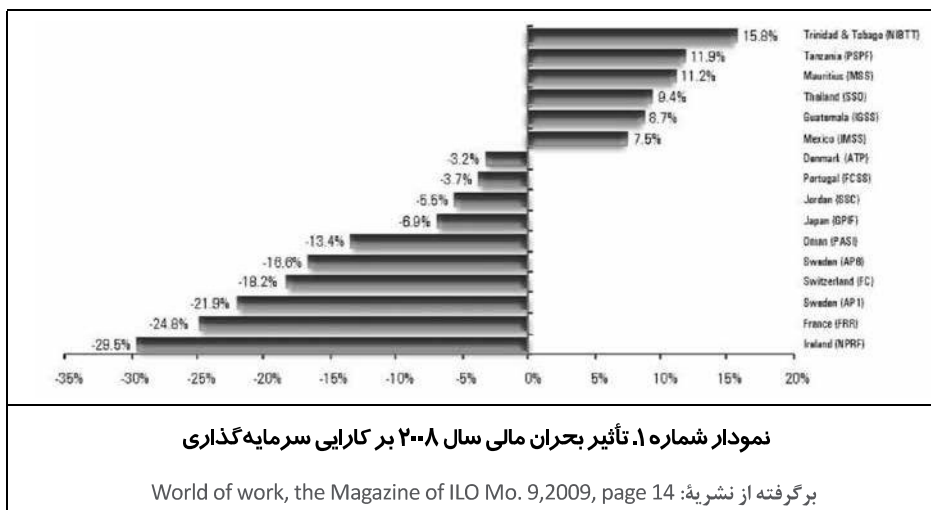
در طی بحران مالی-اقتصادی سال ۲۰۰۷ ارزش دارایی صندوق‌های تأمین اجتماعی به شدت افت کرد و پایداری بلندمدت آن‌ها تحت تأثیر قرار گرفت. باین حال سیستم‌های تأمین اجتماعی عکس‌العمل کارایی آرام‌کننده‌ای بر ضربات بحران داشتند. چالش‌های ناشی از این بحران در قالب افزایش بیکاری و بدهی‌های آتی این صندوق‌ها ظاهر گردید^۱.

این بحران که آثارش از سال ۲۰۰۸ بر سیستم‌های تأمین اجتماعی ظاهر شد، منجر به تجدید ارزیابی نقش بلندمدت سیستم‌های تأمین اجتماعی در حوزه ملی گردید. بررسی‌های اتحادیه بین‌المللی تأمین اجتماعی در زمینه اثرات بحران‌ها بر سیستم‌های تأمین اجتماعی نشان داد، بسیاری از صندوق‌ها به‌ویژه در کشورهای صنعتی، با کارایی منفی سرمایه‌گذاری‌ها مواجه شدند.

دامنه افت بازده سرمایه در کشورهای صنعتی در سال ۲۰۰۸، از ۲۹/۵- تا ۳/۲- درصد بود. چالش‌های مالی، هم در کوتاه‌مدت و هم در میان‌مدت مطرح هستند (لی فیگارو^۲، ۲۰۰۹).

1- www.issa.int/aiss/Resources/Social-policy-Hilight2

2- Le Figaro, 2009

علاوه بر تأثیر بحران‌های مالی-اقتصادی بر منابع مالی سیستم‌های تأمین اجتماعی، برنامه‌های تأمین اجتماعی با چالش‌هایی مانند افزایش تقاضا برای تأمین اجتماعی، تأمین پرداخت‌های انتقالی، گسترش جمعیت بازنشسته، افزایش مخارج بهداشت و درمان، مواجه هستند. این چالش‌ها اگر به خوبی مدیریت نشوند، پایداری سیستم پرداخت‌های انتقالی حتی در سیستم‌های پیشرفته، در مخاطره قرار می‌گیرد. پیری جمعیت، یعنی فرآیندی که طی آن نسبت سالمندی جمعیت افزایش می‌یابد، چالشی است که هم کشورهای توسعه‌یافته و هم در حال توسعه با آن مواجه‌اند. این پدیده در کشورهای توسعه‌یافته سریع بود و در کشورهای در حال توسعه چند دهه بعد آغاز گردید.

پیش‌بینی می‌شود نسبت جمعیت ۶۵ سال و بیشتر در چهل سال بعدی، سه برابر؛ یعنی از ۵/۸ درصد به ۱۵ درصد کل جمعیت برسد. انتظار بر این است که این نسبت در کشورهای نسبتاً پیشرفته‌تر از ۱۶ درصد به ۲۶ درصد افزایش یابد. در این صورت تقریباً به‌ازای هر سه نفر، یک نفر سالمند وجود خواهد داشت (اسکاردینو، ۲۰۰۹).

در بین کشورها، ژاپن با ۲۲ درصد سالمند پیرترین جمعیت، ایتالیا و آلمان با ۲۰ درصد، آمریکای جنوبی و اروگوئه با ۱۴ درصد جمعیت بالای ۶۴ سال، پیرترین جوامع را تشکیل می‌دهند. این روندها در اغلب کشورها تا سال ۲۰۵۰ پیش‌بینی می‌شود؛ برای مثال در ژاپن درازای هر سه فرد بالای ۶۴ سال، تنها یک کودک زیر ۱۵ سال وجود خواهد داشت.

در ایران نیز جمعیت بالای ۶۰ سال، هشت میلیون و دویست سی و یک هزار نفر (نزدیک به ده درصد

جمعیت) و جمعیت بالای ۶۵ سال، ۶/۴ درصد در سال ۱۳۹۸ برآورده شده است. پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۲۰، این نسبت نزدیک به ۱۹/۴ درصد و در سال ۱۴۳۰، از مرز ۲۶/۱ درصد عبور کند (فروغان، ۱۳۹۹).

فرآیند تسریع سالمندی که حکایت از یک موفقیت در تاریخ بشر دارد، درعین حال به‌عنوان یک مشکل در سطوح خانوار، جامعه و کشور مطرح است. افزایش سرعت سالمندی به معنای تغییر در نیازهای شخصی، در سطح خانوار و جامعه، چالش جدیدی در قالب گرایش به سمت تخریب سلامتی و افزایش تقاضای مراقبت ایجاد می‌کند.

باتوجه به میانگین سنی بالاتر زنان در مقایسه با مردان، این گروه در معرض ریسک بیشتری قرار خواهد داشت (در بین گروه بالاتر از ۶۰ سال، ۵۵٪ و در گروه بالاتر از ۸۰ سال، نسبت زنان دو برابر مردان سالمند است). درعین حال، زنان به دلیل کم‌اشتغالی، دسترسی کمتری به خدمات تأمین اجتماعی دارند. هنگامی که سیاست‌های عمومی مانند تأمین سلامت و مسکن مطرح می‌شوند، سیستم‌های تأمین اجتماعی و بازنشستگی باید این واقعیت‌ها را مد نظر قرار دهند. قابلیت حیات طولانی‌تر، بستگی به مطابقت بازار کار با پایداری سیستم‌های تأمین اجتماعی دارد.

جدول شماره ۱. رتبه بندی کشورها از نگاه جمعیت سالمند

رتبه	کشور	جمعیت ۶۵ سال و بالاتر (میلیون نفر)	نسبت جمعیت ۶۵ سال (%)	جمعیت کل (میلیون نفر)
۱	چین	۱۶۶	۱۲	۱۳۹۸
۲	هند	۸۵	۶	۱۳۹۲
۳	امریکا	۵۳	۱۶	۳۲۹
۴	ژاپن	۲۸		۱۲۶
۵	روسیه	۲۱	۱۵	۱۴۷
۶	برزیل	۱۸	۹	۲۰۹
۷	آلمان	۱۸	۲۱	۸۳
۸	اندونزی	۱۵	۶	۲۶۸
۹	ایتالیا	۱۴	۲۳	۶۰
۱۰	فرانسه	۱۳	۲۰	۶۵
۱۱	بریتانیا	۱۲	۸	۶۷
۱۲	پاکستان	۹	۴	۲۱۷

رتبه	کشور	جمعیت ۶۵ سال و بالاتر (میلیون نفر)	نسبت جمعیت ۶۵ سال (%)	جمعیت کل (میلیون نفر)
۱۳	مکزیک	۹	۷	۱۲۷
۱۴	اسپانیا	۹	۱۹	۴۷
۱۵	بنگلادش	۸	۵	۱۶۴
۱۶	کُره جنوبی	۸	۱۵	۵۲
۱۷	تایلند	۸	۱۲	۶۶
۱۸	ترکیه	۷	۹	۸۳
۱۹	اوکراین	۷	۱۷	۴۲
۲۰	هلند	۷	۱۸	۳۸
۲۱	ویتنام	۷	۷	۹۶
۲۲	کانادا	۶	۱۷	۳۷
۲۳	فیلیپین	۶	۵	۱۰۸
۲۴	نیجریه	۵	۳	۲۰۱
۲۵	ایران	۵	۶	۸۴
۲۶	آرژانتین	۵	۱۱	۴۵
۲۷	کلمبیا	۵	۱۱	۴۵
۲۸	استرالیا	۴	۱۶	۲۵
۲۹	اتیوپی	۴	۵	۱۱۳
۳۰	مصر	۴	۴	۹۹
۳۱	رُمانی	۴	۱۸	۱۹
۳۲	افریقای جنوبی	۴	۶	۵۹
۳۳	تایوان	۳	۱۴	۲۴
۳۴	میانمار	۳	۶	۵۴
۳۵	الجزایر	۳	۶	۴۳
۳۶	پرو	۳	۸	۳۲
۳۷	کنگو	۳	۳	۸۷
۳۸	مُرُکو	۳	۷	۸۷
۳۹	کُره جنوبی	۳	۱۰	۲۶
۴۰	یونان	۲	۲۲	۱۱
۴۱	شیلی	۲	۱۲	۱۹

رتبه	کشور	جمعیت ۶۵ سال و بالاتر (میلیون نفر)	نسبت جمعیت ۶۵ سال (%)	جمعیت کل (میلیون نفر)
۴۲	پرتغال	۲	۲۲	۱۰
۴۳	بلغارستان	۲	۱۹	۱۱
۴۴	مالزی	۲	۶	۳۳
۴۶	سوئد	۲	۲۰	۱۰
۴۵	ونزوئلا	۲	۷	۲۹
۴۶	مجارستان	۲	۱۹	۱۰
۴۹	سريلانكا	۲	۸	۲۲

مأخذ: سازمان ملل، دورنمای جمعیت، ۲۰۱۷

جدول شماره ۲. توزیع جمعیت سالمند در مناطق جهان در ۲۰۱۷ و ۲۰۵۰

توزیع سالمندی ۲۰۵۰	توزیع سالمندی ۲۰۱۷	تغییرات جمعیتی ۲۰۱۷-۲۰۵۰	سالمندان بالای ۶۰ سال (میلیون نفر) ۲۰۵۰	سالمندان بالای ۶۰ سال (میلیون نفر) ۲۰۱۷	
۱۰۰	۱۰۰	۱۱۶.۲	۲۰۸۰.۵	۹۶۲.۹۳	کل
۱۰.۹	۷.۱	۲۲۸.۵	۲۲۵.۸	۶۸.۷	افریقا
۶۱.۲	۵۷.۱	۱۳۱۲.۸	۱۲۷۳.۲	۵۹۴.۲	آسیا
۱۱.۹	.۱۹	۳۵.۱	۲۴۷.۲	.۱۸۳	اروپا
۵.۹	۸.۱	۵۶.۷	۱۲۲.۸	۸۷.۴	امریکای شمالی
۹.۵	۷.۹	۱۶۰.۷	۱۹۸.۲	.۷۶	امریکای لاتین و حوزه کارائیب
۰.۶	۷	۹۲.۶	۱۳.۲	۶.۹	اقیانوسیه

مأخذ: دورنمای جمعیت ۲۰۱۷، سازمان ملل

۲-۲. چالش پایداری منابع

در دهه گذشته، بسیاری از کشورها سیستم‌های بازنشستگی پایداری را باهدف ارائه خدمات حمایتی کافی در میان مدت و بلندمدت بهبود بخشیده‌اند، اما درعمل شتاب سالمندی جمعیت و بحران‌های اقتصادی دستیابی به این هدف را با چالش مواجه کرده است.

بالا بودن نسبت سالمندی (که از طریق سهم جمعیت بالای ۶۵ سال در کل جمعیت تعیین می‌شود) می‌تواند جمعیت در معرض فقر را افزایش دهد. درعین حال، بخشی از اهداف فقرزدایی باید از طریق برنامه‌های بازنشستگی پیگیری گردد.

پیگیری این هدف در اتحادیه اروپا موجب شده تا نرخ فقر در بین جمعیت بالای ۶۵ سال و بیشتر (۱۵/۹٪) پایین‌تر از نرخ فقر در بین جمعیت زیر ۶۵ سال (۱۶/۵٪) قرار گیرد و افراد مسن‌تر (۶/۴٪) کمتر از بقیه جمعیت (۸/۵٪) دچار محرومیت باشند^۱. نابرابری هم در بین جمعیت ۶۵ سال و بیشتر و هم از نابرابری جمعیت کل پایین‌تر باشد. این امر خود باعث می‌شود طبقه سالمند بیشتر از بقیه جامعه از رشد اقتصادی بهره‌مند و از پدیده در معرض فقر قرار گرفتن، دور شوند.

کفایت و پایداری متأثر از توانایی دولت‌ها در اشتغال‌زایی برای ۷۵٪ جمعیت در سن اشتغال و هدف‌گذاری در فقر هم می‌باشد.

۲-۳. مفهوم کفایت

هدف از پرداخت حقوق دوران بازنشستگی، تأمین درآمد کافی است. از این رو کفایت بازنشستگی در دامنه‌ای از درآمد، درواقع جایگزین سیاست حمایت از فقرا تلقی می‌شود. دسترسی به کفایت بازنشستگی نیازمند پایداری، سلامت و تطبیق با تغییر شرایط است.

افزایش طول دوره زندگی همراه با نرخ زادوولد پایین، منجر به شیب تند نسبت وابستگی جمعیت مسن گردیده است. تأثیر سالمندی می‌تواند با افزایش نرخ اشتغال کاهش یابد و درعین حال لازمه عملکرد مناسب بازار کار، "پایداری تعهدات بازنشستگی" است. به این ترتیب برنامه‌های بازنشستگی باید نسبت به فشار سالمندی جمعیت آتی مقاومت بیشتری داشته باشند.

۲-۴. مفهوم ساخت، طبقه‌بندی و استفاده از شاخص‌های عددی

ارزیابی و تحلیل هر پدیده نیازمند اطلاع از داده‌ها و شاخص‌های مرتبط می‌باشد. شاخص‌های عددی، تغییراتی را نشان می‌دهد که از طریق خود یا ارزش‌گذاری مستقیم قادر به اندازه‌گیری آن نیست؛ به‌طور

1- Social protection committee of Council of the European Union, 2012.

مثال تغییر سطح عمومی قیمت‌های مصرف‌کننده و تغییرات قیمتی، مستقیماً قابل اندازه‌گیری نیستند، چراکه قیمت کالاهای مختلف با واحدهای متفاوتی در آن درج شده‌اند؛ شاخص‌ها کمک می‌کنند در اندازه‌گیری تغییرات، موانع را تقلیل دهند.

۲-۵. کاربرد شاخص‌های قیمتی

ابزار مهمی در فرمول‌بندی تصمیمات و مدیریت سیاست‌ها است.

به بررسی روندها و گرایش‌های متغیر مورد نظر کمک می‌کنند.

افزایش یا کاهش تورم را اندازه‌گیری می‌کنند.

شاخص قیمت مصرف‌کننده یا CPI^1 پرکاربردترین شاخص قیمتی است و معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط خانوار نمونه در سطح ملی یا منطقه‌ای به مصرف می‌رسد.

CPI یکی از بهترین معیارهای سنجش تغییر قدرت خرید پول ملی یک کشور نیز به‌شمار می‌رود. این شاخص، براساس هزینه سبد مصرفی خانوار متوسط، اندازه‌گیری می‌شود. اگر هدف از محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده، بررسی تغییرات قیمتی یک سبد ثابت و تعریف‌شده از کالا و خدمات برای مقایسات دوره‌ای یا منطقه‌ای باشد، استفاده از روش لاسپیرز که وزن‌ها را در طول زمان ثابت در نظر می‌گیرد، مناسب است. اوزان مورد استفاده در این روش برای هر کالا برابر است با سهم هزینه صرف‌شده برای آن کالا، بر مخارج کل خانوار در سال پایه:

$$w_i = \frac{p_i^0 q_i^0}{\sum_{i=1}^n p_i^0 q_i^0} \quad (1)$$

p_i^0 و q_i^0 به ترتیب قیمت و مقدار کالا و خدمات در سال پایه هستند و با توجه به فرمول کلی عدد شاخص:

$$I_t = \sum_{i=1}^n w_i \frac{p_i^t}{p_i^0} \quad (2)$$

با جایگذاری وزن‌ها در رابطه (۲)، شاخص لاسپیرز در سال t به صورت زیر خواهد شد:

1- Consumer Price Index

$$I_t^L = \frac{\sum_{i=1}^n p_i^t q_i^0}{\sum_{i=1}^n p_i^0 q_i^0}$$

علی‌رغم کاربرد گسترده این شاخص (که روش‌شناسی سبد کالایی استفاده می‌کند) در تحلیل‌های اقتصادی، به‌عنوان یک شاخص ایدئال، مورد انتقادات زیادی قرار گرفته است. مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: معیار CPI از منظر سنجش رفاه اقتصادی دارای نقایص زیادی است، از جمله:

۱. چه کالاهایی در آن سبد گنجانده می‌شود؟
۲. از آنجاکه اقلام سبد ثابت هستند، اثرات جایگزینی کالاها بعد از تغییرات قیمتی در محاسبه CPI لحاظ نمی‌گردند. واقعیت اقتصادی این است که وقتی کالای خاصی به‌طور قابل توجهی گران می‌شود، بسیاری از مصرف‌کنندگان جایگزین‌های ارزان‌تری انتخاب می‌کنند. ارقامی که CPI ارائه می‌دهد با فرض پایداری مصرف‌کنندگان در خرید همان کالا، (علی‌رغم گران‌تر شدن کالا) استوار است.
۳. CPI به جمعیت‌شناسی مصرف‌کنندگان و ویژگی‌هایی مانند ساختار سنی، اجتماعی و... توجه نمی‌کند. این مسئله می‌تواند منجر به ایجاد تحریف تعديلات که توسط این شاخص صورت می‌گیرد، شود.
۴. CPI یک شاخص وزنی از "کالاهای خریداری‌شده" توسط مصرف‌کنندگان است، شامل کالاهایی که خانوار قصد خریداری داشته، ولی موفق به تهیه آن نشده، نمی‌شود. از این‌رو به‌عنوان یک فشارسنج اقتصادی، CPI اساساً معیار کاملی نیست.
۵. سبد کالایی مورد استفاده این شاخص شامل مواد غذایی، نوشیدنی‌ها و کالاهای اساسی، مانند هزینه‌های مسکن، مبلمان و اثاثیه منزل، پوشاک، هزینه حمل‌ونقل، هزینه مراقبت‌های پزشکی، هزینه‌های تفریحی، آموزشی و ارتباطات است. این شاخص هزینه کالاها و خدماتی که به‌ظاهر تصادفی تلقی می‌شوند؛ مانند هزینه بیمه، هزینه مراسم‌ها و... را در نظر نمی‌گیرد.
۶. کالاهای موجود در سبد، تنها نمونه‌ای از مجموعه کالا و خدمات در دسترس مصرف‌کنندگان هستند و هزینه تهیه کالاهای خارج از دسترس، در واقع نقاط کور جدی در محاسبه شاخص CPI هستند.
۷. عدم لحاظ نمودن تازگی و نوآوری در محاسبه CPI، ضعف مهم دیگر این شاخص است. محصولات جدید تا زمانی که به خرید اصلی توسط مصرف‌کنندگان تبدیل نشوند، در سبد کالاهای CPI قرار نمی‌گیرند؛ حتی اگر این محصولات هزینه‌های قابل توجهی برای مصرف‌کننده به‌دنبال داشته باشد.
۸. هر شاخص قیمتی که تغییر در کیفیت کالاهای خریداری‌شده را منظور ننماید، در سنجش رفاه دارای اشکال است. مصرف‌کنندگان از خرید محصول با کیفیت بهتر، علی‌رغم افزایش قیمت، سود

خالصی به دست می‌آورند؛ که CPI آن را در نظر نمی‌گیرد.

علی‌رغم این اشکالات، CPI به‌طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد و برای تعدیل هزینه زندگی سالانه، در پرداخت‌های تأمین اجتماعی، تعیین حداقل دستمزد و تنظیم برنامه‌های حمایتی توسط سیاست‌گذاران به کار گرفته می‌شود.

برای رفع کاستی‌های این شاخص، سبد مورد استفاده برای محاسبه CPI چندین بار مورد تجدیدنظر قرار گرفته است.

۲-۶. شاخص قیمت وزنی زنجیره‌ای^۱

در راستای بهبود اندازه‌گیری هزینه مصرف‌کننده، محاسبه CPI وزنی زنجیره‌ای پیشنهاد شده است. CPI وزنی زنجیره‌ای تصمیمات خریدهای واقعی خانوار را در نظر می‌گیرد تا تصویر دقیق‌تری از هزینه زندگی ارائه دهد.

این شاخص می‌تواند تغییرات کلی هزینه‌ها را با تغییر در ترجیحات مصرف‌کننده و اثرات جایگزینی، هنگامی که قیمت‌های نسبی تغییر می‌کند، ثبت کند. تعدیل در CPI وزنی زنجیره‌ای، آن را به معیاری دقیق‌تر برای اندازه‌گیری هزینه زندگی تبدیل می‌کند.

CPI وزنی زنجیره‌ای، تعدیل در هزینه زندگی واقعی را بیشتر لحاظ می‌کند، اما در اندازه‌گیری دقیق تورم موفق نیست.

۲-۶-۱. مزایا و معایب شاخص CPI وزنی زنجیره‌ای

CPI وزنی زنجیره‌ای، برای همراه، تغییر در ترجیحات مصرف‌کننده و جایگزینی محصولات را به دلیل تغییرات قیمت نسبی کالاها توسط مصرف‌کنندگان در نظر می‌گیرد. بنابراین این معیار اندازه‌گیری دقیق‌تری از هزینه زندگی نسبت به CPI سنتی است. این دقت از آنجا ناشی می‌شود که به جای تمرکز بر یک "سبد کالای ثابت" در این شاخص، ترکیب کالاهایی که مصرف‌کنندگان در واقعیت خریداری می‌کنند را در نظر می‌گیرد. این تعدیلات، CPI وزنی زنجیره‌ای را به یک شاخص واقعی‌تر برای اندازه‌گیری دقیق‌تر اصابت تورم به خانوارها تبدیل می‌کند.

به این ترتیب هم تغییر در ترجیحات مصرف‌کننده برای کالاها و هم کیفیت کالاها که معمولاً با پیشرفت تکنولوژی بهبود می‌یابد، در این شاخص در نظر گرفته می‌شود. افزودن کالاهای جدید و تعدیلات وزنی بر اساس کالای خریداری شده، سنجش دقیق‌تری از الگوی مصرف خانوار را فراهم می‌کند.

1- CPI Chain weighted index (CPI)

مصرف‌کنندگان تمایل دارند، خرید یک کالا را از میان برندهای مختلف براساس تغییرات نسبی قیمت انتخاب کنند، این جایگزینی کالا موجب می‌شود شاخص هزینه واقعی از ثبات بیشتری نسبت به شاخص قیمت براساس یک سبد کالا با وزن ثابت برخوردار باشد.

درعین حال، این بهبود در اندازه‌گیری هزینه واقعی مصرف‌کنندگان، محدودیت‌هایی را نیز ایجاد می‌کند؛ زیرا برآورد آن متکی به برآورد به‌روز رفتار مصرف‌کنندگان است.

اگرچه CPI وزنی زنجیره‌ای ممکن است شاخص بهتری برای برآورد هزینه‌های زندگی باشد؛ اما این تعدیل‌ها آن را به شاخص ضعیف‌تری در سنجش تورم تبدیل می‌کند. تورم، کاهش قدرت خرید واحد پول ملی در طول زمان است که مفهومی متمایز از هزینه زندگی دارد.

نهایتاً اینکه تأثیرات ناشی از تعدیل توسط CPI وزنی زنجیره‌ای، ثابت و پایداری بیشتری دارد و افزایش هزینه زندگی را در طول زمان در مقایسه با CPI معمولی پایین‌تر نشان می‌دهد. از منظر تعدیل هزینه‌های زندگی در پرداخت کمک‌ها و یا افزایش نرخ مالیات بر درآمد، کمتر به‌نفع ذی‌نفعان عمل می‌کند.

۲-۷. شاخص قیمت ویژه خانوار^۱ (HPI)

برای تصحیح برخی از کاستی‌های شاخص CPI از جمله استفاده از "سبد میانگین مصرف خانوارها"، شاخص‌هایی با همان منطق CPI، مانند شاخص قیمت ویژه خانوار با استفاده از سبد مصرفی گروه هدف تعریف شده است. در محاسبه این شاخص، اوزان هر کالا از سبد مصرفی خانوارهای هدف به‌دست می‌آید، چراکه سبد مصرفی خانوارهای هدف می‌تواند کاملاً متفاوت از سبد میانگین جامعه باشد. شاخص قیمت ویژه خانوار در زمان t در حالت کلی به‌صورت زیر تعریف می‌شود:

$$h_j = \frac{\sum_{k \in K} x_{jk} p_k}{\sum_{k \in K} x_{jk}} = \sum_{k \in K} w_{jk} p_k \quad (3)$$

h_j شاخص هزینه زندگی خانوار j ام، K کالاهای موجود در سبد خانوار، p_k شاخص قیمت کالای k ام و

$$w_{jk} = x_{jk} / \sum_{k \in K} x_{jk}$$

نشان‌دهنده سهم کالای k ام در هزینه کل خانوار j ام است.

1- Household-specific Price Indexes(HPI)

۲-۷-۱. شاخص تعدیل هزینه زندگی استاندارد^۱

تفسیر دیگر شاخص هزینه زندگی می‌تواند پاسخ به این سؤال باشد که «با یک مبلغ معین پول در یک مکان خاص چقدر کالا و خدمات می‌توان تهیه کرد؟» دریافتی یک فرد ممکن است، استاندارد بالایی از زندگی را در یک شهر کوچک فراهم کند؛ در حالی که در یک شهر بزرگ‌تر این استاندارد کسب نشود. شاخص هزینه زندگی استاندارد به منظور مقایسه هزینه‌هایی است که یک فرد با درآمد متوسط می‌تواند برای به دست آوردن گروه کالاهای مورد نیاز در مناطق مختلف متحمل شود.

برخی از اجزاء این شاخص (مانند هزینه حمل و نقل) می‌تواند در تعیین محل سکونت یا شغل خانوار کاربرد داشته باشد. اندازه این شاخص می‌تواند معیار انتخاب محل سکونت خانوار قرار گیرد. همچنین این شاخص در تعیین سطح حمایت مورد نیاز در یک منطقه می‌تواند کاربرد داشته باشد. به طور مثال استان چهارمحال و بختیاری که در بین استان‌ها، بالاترین شاخص هزینه زندگی (۱۴۹/۲)^۲ را در سال ۱۳۹۷ داشته است، در مقابل، استان زنجان پایین‌ترین شاخص هزینه زندگی در بین استان‌ها را داشته است.

باتوجه به این معیار و نیز شاخص‌های بازار کار، می‌توان میزان حمایت لازم در مناطق مختلف را تعیین نمود و یا نرخ مهاجر فرستی مناطق را تحت تأثیر قرار داد.

البته عوامل دیگری مانند آلودگی، میزان جرم یا امنیت و ...، در انتخاب محل سکونت اهمیت دارد که در محاسبه این شاخص در نظر گرفته نمی‌شود. این عوامل به راحتی می‌توانند زندگی در یک شهر را لذت‌بخش و یا سخت نمایند.

کاربرد دیگر شاخص هزینه زندگی استاندارد، انتخاب مکان مهاجرت از یک منطقه به منطقه دیگر برای کار، سکونت و یا محل زندگی دوران بازنشستگی است. از این شاخص در مهاجرت‌های بین‌المللی نیز استفاده می‌شود.

۲-۸. نمونه‌هایی از مطالعات قبلی در زمینه شاخص هزینه زندگی

«اثر اجرای قانون حذف یارانه‌های سوخت یا تغییر شکل در نظام حمایت در خانوارهای زن سرپرست» باهدف تشخیص خانوارهای آسیب‌پذیر با استفاده از معیارهای اجتماعی - اقتصادی بررسی شده است (پروین و همکاران، ۱۳۹۵). در اغلب جوامع در خانوارهای زن سرپرست، به دلیل محدودیت و موانع بازار کار برای این گروه، ابعاد فقر گسترده‌تر است. این مطالعه بر پایه ماتریس حسابداری اجتماعی سال‌های

1- Cost of Living Adjustment (COLA)

۲- مرکز آمار ایران شاخص قیمت مصرف‌کننده شهری ۱۳۹۷.

۱۳۸۸ و ۱۳۹۰ که برای این منظور به‌هنگام گردید، آثار اجرای فاز اول هدفمندی را برای این گروه از خانوارها مورد بررسی قرار داده است. نتایج، تأکید بر آسیب‌پذیرتر بودن خانوارهای زن سرپرست دارد. همچنین تغییرات شاخص هزینه زندگی خانوار زن سرپرست روستایی، بیش از خانوار مشابه در مناطق شهری است. کاهش بیشتر این شاخص در خانوارهای زن سرپرست بیانگر فقر بیشتر این بخش از جامعه است.

باتوجه به اینکه تعیین‌کننده قیمت حامل‌های انرژی در ایران، دولت است و به‌دلیل عدم تناسب افزایش قیمت حامل‌های انرژی با سطح عمومی قیمت‌ها، علاوه بر تحمیل پرداخت یارانه بیشتر به بودجه دولت، سبب به‌هم‌ریختگی قیمت‌های نسبی اقتصاد ایران نیز شده است. مقاله «تحلیل وارزبایی تعدیل قیمت بنزین و گازوئیل و تأثیر آن بر شاخص هزینه زندگی و مصرف در ایران» با استفاده از الگوی داده-ستانده و الگوی تقاضا، به بررسی تأثیر تعدیل قیمت حامل‌های انرژی در چهار گزینه متفاوت قیمتی بر شاخص هزینه زندگی و همچنین مصرف گروه‌های کالاها و خدمات در اقتصاد ایران پرداخته است (جهانگرد ۱۳۸۹). محقق از جدول داده-ستانده سال ۱۳۸۴ بانک مرکزی و داده‌های بودجه خانوار مرکز آمار ایران در دوره ۱۳۸۶-۱۳۵۳ و روش مدل‌سازی داده‌های تابلویی استفاده کرده است. نتایج مبین آن است که در اثر افزایش قیمت بنزین و گازوئیل در همه گزینه‌ها، بیش‌ترین افزایش هزینه خانوارها، مربوط به گروه خدمات حمل‌ونقل، ارتباطات و گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها است. اولین گروه از کالاها و خدماتی که با افزایش قیمت این دو حامل انرژی تحت تأثیر قرار می‌گیرد، گروه خدمات تفریح و سرگرمی، تحصیل و کالاهای متفرقه است.

باهدف تعیین مسیرهای اثرگذاری اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها بر شاخص هزینه زندگی، مقاله‌ای با عنوان «آثار و تبعات اجرای مرحله اول قانون هدفمندی‌سازی یارانه‌ها بر رفاه دهک‌های پایین درآمدی در چهارچوب رویکرد تحلیل مسی‌ساختاری» منتشر شده است. ماتریس مورد استفاده این مطالعه شامل ۴۰ بخش اقتصادی و بیست گروه خانوار است. نتایج نشان می‌دهد، آسیب‌پذیری رفاه خانوارها در دهک‌های درآمدی پایین در مناطق شهری و روستایی یکسان نبوده است. شاخص هزینه خانوارهای روستایی بیشتر از شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری افزایش یافته است؛ به‌عنوان نمونه آسیب‌پذیری در بخش توزیع گاز طبیعی در مناطق شهری در سال ۱۳۹۰ سه برابر و در مناطق روستایی نزدیک به چهار برابر بیشتر از سال ۱۳۸۸ می‌باشد، در بخش برق هم درازای هر ۱۰۰ واحد افزایش هزینه در بخش برق (باترکیب سبد سال ۹۰) شاخص هزینه این بخش برای خانوار شهری ۳۴ واحد و برای خانوار روستایی ۴۶ واحد افزایش داشته است. از دیدگاه توزیعی، کاهش رفاه برای دهک با درآمد بالا، کمتر بوده است و مهم‌تر آنکه آسیب‌پذیری رفاه طبقه متوسط در اغلب بخش‌های اقتصادی از سایر دهک‌ها بیشتر است. مسیر ساختاری تغییرات هم نشان می‌دهد، هدفمندی، پیچیدگی و

درهم‌تنیدگی گسترده‌ای در مسیر اثرگذاری تغییرات قیمت سوخت بر شاخص‌های قیمتی به‌ویژه بر شاخص هزینه زندگی خانوارها ایجاد کرده است؛ به‌طوری که قبل از اجرای سیاست مذکور، افزایش قیمت سوخت از پنج مسیر، شاخص هزینه خانوار را متأثر می‌کرد، حال آنکه بعد از هدفمندی، افزایش قیمت سوخت از طریق بیست مسیر متفاوت، شاخص هزینه خانوارها را تحت تأثیر قرار داده است (پروین و بانویی ۱۳۸۷).

برای سنجش تغییرات رفاهی مصرف‌کنندگان، محقق دیگری با استفاده از مدل سیستم تقاضای مستقیماً جمع‌پذیر، حداقل معیشت، ضرایب انگل در سیستم مخارج خطی را برای ۱۲ گروه کالایی، با استفاده از تکنیک رگرسیون‌های به‌ظاهر نامرتب برآورد کرده است. مقایسه برآورد تغییرات رفاهی و شاخص هزینه زندگی برای تغییرات قیمتی اتفاق افتاده با شاخص قیمت مصرف‌کننده بر مبنای سال پایه ۱۳۸۳ نشان می‌دهد، شاخص قیمت مصرف‌کننده برآورد اریب‌داری از شاخص هزینه زندگی است. شاخص قیمت مصرف‌کننده برای سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۲ دارای تورش به‌سمت بالاست و برای بقیه سال‌ها به‌جز سال ۱۳۷۸ هزینه زندگی را کمتر از حد برآورد می‌کند. یافته دیگر این مطالعه نشان می‌دهد، شاخص هزینه زندگی دهک‌های هزینه‌ای، تفاوت معناداری با شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری دارد (شهابی، ۱۳۹۳).

مجدداً با استفاده از رویکرد سیستم معادلات تقاضای تقریباً ایدئال خطی برای خانوار شهری و روستایی مطالعه دیگری شاخص هزینه زندگی برای دهه منتهی به ۱۳۸۶ برآورد شده است. نتایج این مقاله هم نشان می‌دهد، شاخص هزینه زندگی برای خانوار شهری با درآمد متوسط، کوچک‌تر از خانوار مشابه در مناطق روستایی است. روستایی طی سال‌های مورد بررسی، به‌دلیل افزایش هزینه‌های زندگی، رفاه بیشتری نسبت به خانوار شهری از دست داده‌اند (خسروی نژاد ۱۳۹۱).

۳. روش‌شناسی پژوهش

باتوجه به اینکه تنها داده خرد موجود در ایران اطلاعات هزینه-درآمد خانوار است، این مطالعه از شاخص هزینه زندگی خانوار (HPI) که در بخش (۳) معرفی شده است، استفاده می‌کند. در این روش، از سبد کالای مصرفی هر خانوار، به‌جای سبد ازپیش‌تعیین‌شده (و ثابت) استفاده می‌شود. جهت بالا بردن دقت در برآورد شاخص هزینه زندگی، تا حد امکان اجزاء سبد مصرفی خانوار باتوجه به قیمت پرداخت‌شده توسط خانوار هدف، ارزش‌گذاری و پس از محاسبه اوزان هر کالا در سبد مصرفی، میانگین وزنی شاخص هزینه کالاها سبد مصرفی برای دوره ۱۳۸۹-۱۳۹۹ به‌عنوان شاخص هزینه زندگی گروه هدف محاسبه می‌شود. خانوارهای هدف عبارت‌اند از: خانوار ساکن مناطق شهری، روستایی و خانوارهای بازنشسته در هر دو منطقه.

۳-۱. پایه‌های آماری

داده‌های کلان در این مطالعه از سایت داده‌های بانک جهانی استفاده شده است. در بخش داده‌های خرد از اطلاعات مرکز آمار ایران در طرح تفصیلی هزینه-درآمد خانوار استفاده شده است. برای رفع نقص آماری ریز داده‌های بودجه خانوار (نظیر فقدان قیمت پرداختی در واحد کالا یا مقدار کالای خریداری‌شده) باهدف استفاده از حداکثر داده‌های موجود، روش‌های مختلفی (مثل استفاده از داده‌های خانوار با ویژگی‌های مشابه) به کار گرفته شد، اما نتایج منطقی نبود. نهایتاً میانگین داده موردنظر در نمونه با هزینه مشابه، جایگزین گردید. در مورد مشاهداتی که کلاً اطلاعاتشان در مورد مصرف کالای مورد نظر درج نشده بود، از میانگین کل نمونه استفاده شد. این شیوه، نقش نمونه فاقد اطلاعات را در میانگین حذف و درعین حال، اطلاعات نمونه را برای استفاده در سایر موارد حفظ می‌کند.

کالاهای گروه خوراکی براساس سبد مصرفی خانوار در ده گروه در نظر گرفته شدند. قیمت پرداختی خانوار در هر گروه از تقسیم هزینه پرداخت شده بر مقدار آن حاصل می‌شود.

سبد مصرفی سال ۱۳۹۵ به‌عنوان سال پایه، انتخاب و سهم هزینه کالا و خدمات در هزینه کل خانوار هدف، به‌عنوان اوزان کالاها در شاخص هزینه زندگی به کاررفته است. انتخاب سال ۱۳۹۵ به‌عنوان سال پایه به چند دلیل است، اول اینکه، آخرین سال پایه در آمارهای رسمی است و دوم، در بین سال‌های مورد نظر، در این سال متغیرهای اقتصادی از ثبات نسبی بیشتری برخوردار بوده‌اند، ضمن آنکه انتخاب سال پایه ۱۳۹۵، امکان مقایسه شاخص‌های محاسبه‌شده در این مطالعه، با شاخص‌های مشابه در سطح میانگین جامعه را میسر می‌سازد.

در مورد قیمت کالاهای غیرخوراکی و خدمات که به دلیل عدم درج واحد خریداری‌شده، از اطلاعات بودجه خانوار قابل دسترس نیست، به‌ناچار از شاخص قیمت در سطح منطقه و سهم هزینه این اقلام در مخارج کل خانوار هدف، به‌عنوان اوزان این گروه از کالاها و خدمات در شاخص هزینه زندگی استفاده شده است.

منظور از خانوار بازنشسته در این مطالعه، خانواری است که در بخش سه پرسشنامه بودجه خانوار، در بخش درآمدها، مستمری‌بگیر تعریف شده (و کد یک را اخذ کرده است).

۴. یافته ها

۴-۱. روند میانگین رفاه خانوارها

براساس ساده‌ترین معیار اندازه‌گیری رفاه خانوار، یعنی درآمد سرانه و اطلاعات مصرفی حاصل از داده‌های بودجه خانوار، در دهه منتهی به سال ۱۳۹۹، به دلایل مختلف، از جمله اتخاذ سیاست‌های اصلاح قیمتی، تحریم‌های بین‌المللی علیه اقتصاد ایران و کاهش درآمدهای نفتی، رفاه خانوارها دچار افت و خیزهای گسترده‌ای شده است. برای نشان دادن آثار شوک‌های اقتصادی بر رفاه خانوارها، کافی است اثرات تشدید تحریم‌ها از سال ۲۰۱۸ مد نظر قرار گیرد.

میانگین رشد درآمد سرانه ۳ درصدی در دهه منتهی به سال ۲۰۱۰ در دهه بعد، به ۷٪- تنزل کرده است. پس از تشدید تحریم‌ها در سال ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ میانگین افت این شاخص بیشتر از ۷/۷٪ است. اگر میانگین رشد ۲۰ ساله منتهی به سال ۲۰۲۰ مد نظر باشد، این افت می‌تواند بدان معنا باشد که حداقل ۵/۵ سال زمان لازم است تا افت درآمد سرانه این دو سال جبران گردد.

در فاصله کوتاه اجرای توافق‌نامه برجام، یعنی از سال ۲۰۱۶ تا لغو آن توسط دولت امریکا در سال ۲۰۱۸، رشد تولید ناخالص داخلی از ۱۳+ درصد تا ۶- تغییر کرده است.

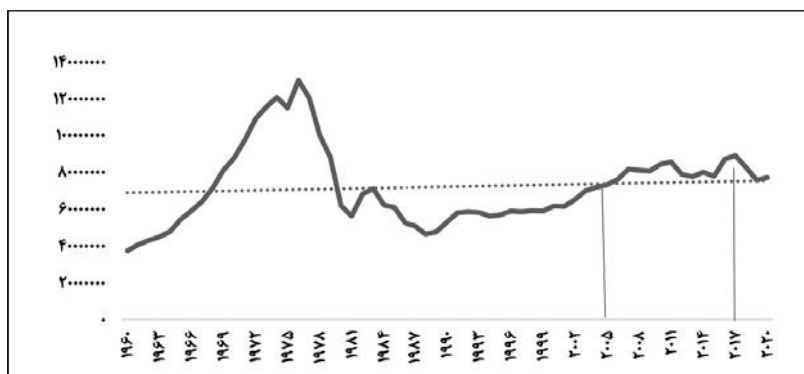
تحریم‌ها نه تنها مانع افزایش استاندارد زندگی گردید، بلکه نتایج بهبود استاندارد زندگی دهه‌های قبل را نیز محو کرد. تأثیر برنامه‌های اصلاحات قیمتی نیز علی‌رغم اینکه با سیاست پرداخت نقدی فراگیر باهدف حمایت همراه بود، تنها در دو سال اول اجرای طرح توانست مانع افت مصرف دهک‌های پایین درآمدی گردد. پس از آن، به دلیل عدم تحقق اهداف برنامه موسوم به اصلاحات اقتصادی و تورم ناشی از نحوه تأمین مالی منابع حمایت، کاهش استاندارد زندگی سرعت گرفت.

در چهارچوب اجرای اصلاحات قیمتی، انتظار بر این بود که با کاهش ارزش پول ملی، اشتغال بهبود یابد و رشد تولید، اثرات منع واردات کالا و صادرات نفت خام را محدود کند، اما مناسبات بازار کار این انتظار را (شاید به دلیل انتخاب زمان نامناسب اجرای اصلاحات) محقق نکرد.

داده‌ها نشان می‌دهند بخش عمده مصرف خانوار از دریافتی ناشی از کار تأمین می‌شود، به این ترتیب بخش مهمی از کاهش رفاه (مصرف) خانوارها ناشی از اشتغال ناقص و اساساً عدم اشتغال^۱ است.

تأثیر همه‌گیری کرونا از سال ۱۳۹۹ که رکود بسیاری از کسب‌وکارها را در پی داشت، روند افت رفاه خانوارها را تسریع کرد. تأثیر مجموعه این شرایط بر رفاه خانوارها بسیار گسترده بوده است.

۱- میانگین نرخ بیکاری طی این دوره نزدیک به ۱۲٪ است.

نمودار شماره ۲. درآمد سرانه به قیمت ثابت

علی‌رغم تمام سیاست‌های حمایتی پرهزینه به‌کارگرفته شده برای مقابله با افزایش قیمت‌ها، مانند پرداخت کمک‌های نقدی، غیر نقدی و کنترل‌های قیمتی، کمک به اقشار در معرض ریسک فقر، بحران ناشی از تحریم‌ها بیشترین تأثیر را بر کاهش سطح استاندارد زندگی مردم عادی و افزایش فقر داشته است. تورم‌های گسترده ناشی از نحوه جبران کاهش درآمدهای نفتی (کاهش ارزش پول ملی) در تأمین مالی مخارج دولت و نیز عدم تحقق پیش‌بینی‌های برنامه اصلاح قیمت انرژی، در فاصله کوتاهی آثار سیاست‌های حمایتی پرهزینه را از بین برد.

مقایسات بین‌المللی نیز مبین تأثیرپذیری رفاه خانوارهای ایرانی از شرایط کلان اقتصادی است. فشارهای اقتصادی در ده ساله اخیر، رتبه ایران را از نگاه شاخص‌های رفاهی دچار افت و خیز کرده است. به‌طوری که با پذیرش تفاهم‌نامه بین‌المللی لغو تحریم، رتبه ایران از ۲۶ در سال ۲۰۱۴ به ۱۶ و ۱۲ در سال ۲۰۱۶ ارتقا یافت. اما با شروع مجدد تحریم‌ها از سال ۲۰۱۸ به بعد، رتبه ایران از بسیاری از کشورهایی که در دهه ۹۰ جزء فقیرترین کشورها تعریف می‌شدند (مانند بنگلادش و تایلند) پایین‌تر قرار گرفت و با ابتدای دهه، فاصله زیادی پیدا کرده است. این در شرایطی است که اقتصاد ایران در شاخص‌هایی مانند مراقبت‌های بهداشتی، آموزش و پرداخت‌های انتقالی از برتری نسبی برخوردار است. به‌عبارت دیگر عقب افتادن شاخص‌های مرتبط با رفاه خانوارها در ایران در مقایسه با کشورهای منطقه لزوماً نتیجه عملکرد بهتر دیگر کشورها نبوده است.

جدول شماره ۳. شاخص کیفیت زندگی در آسیا ۲۰۲۳

رتبه کشور	کشور	شاخص کیفیت زندگی	شاخص قدرت خرید	شاخص سلامت	شاخص مراقبت‌های بهداشتی	شاخص هزینه زندگی	نسبت قیمت دارایی به درآمد	شاخص ترافیک	شاخص آلودگی	شاخص جرم
۱	عمان	۱۸۵	۱۰۸	۸۰	۵۸	۴۸	۴	۲۳	۳۲	۶۷
۲	ژاپن	۱۷۶	۱۰۰	۷۷	۸۰	۶۵	۱۰	۴۰	۳۹	۸۵
۳	امارات متحده عربی	۱۷۶	۱۲۳	۸۵	۷۰	۶۰	۳	۳۶	۴۸	۴۶
۴	قطر	۱۶۷	۱۲۴	۸۵	۷۴	۶۰	۵	۳۰	۶۰	۳۶
۵	سنگاپور	۱۵۴.۲	۹۵.۶	۷۱	۷۱	۸۶	۱۶	۴۱	۳۳	۵۸
۶	عربستان	۱۵۲	۱۰۲	۷۵	۶۱	۵۱	۳	۲۹	۶۳	۴۱
۱۱	مالزی	۱۲۶	۶۶	۴۷	۷۰	۳۵	۸	۳۷	۶۲	۵۸
۱۲	کویت	۱۲۵	۹۷	۶۷	۶۰	۴۷	۱۲	۳۳	۶۸	۲۰
۱۳	ترکیه	۱۱۹	۳۱	۶۰	۷۱	۲۸	۱۳	۴۴	۶۵	۸۸
۱۷	آذربایجان	۱۰۹.۶	۳۲	۶۸	۴۷	۲۹	۱۵	۴۰	۷۴	۹۱
۱۹	پاکستان	۱۰۲	۲۴	۵۸	۶۰	۱۸	۱۴	۳۸	۷۴	۷۱
۲۲	اندونزی	۹۸	۲۸	۵۶	۶۱	۳۱	۱۹	۴۳	۶۷	۷۱
۲۴	ویتنام	۸۹	۳۲	۵۶	۵۹	۳۶	۲۴	۳۰	۸	۷۱
۲۵	لبنان	۸۹	۲۳	۵۴	۶۳	۶۶	۱۸	۳۹	۸۹	۹۵
۲۷	ایران	۷۴	۲۱	۵۰	۵۲	۳۶	۲۴	۴۷	۷۵	۶۴
۲۸	سريلانكا	۷۳	۱۶	۵۹	۷۲	۲۵	۴۱	۵۷	۵۹	۵۹
۲۹	بنگلادش	۷۰	۲۷۵	۳۷	۴۲	۲۷	۱۳	۵۷	۸۵	۷۳

https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp

جدول شماره ۴. رتبه ایران در شاخص کیفیت زندگی در دهه اخیر

سال	تعداد کشورهای نمونه	رتبه ایران	شاخص کیفیت زندگی	شاخص قدرت خرید	شاخص ایمنی	شاخص مراقبت‌های بهداشتی	شاخص هزینه زندگی	نسبت قیمت دارایی به درآمد	شاخص ترافیک	شاخص آلودگی	شاخص جرم
۲۰۱۳	۲۱	۲۰	-۷	۳۶	۴۴	۴۶	۵۷	۱۶	۵۸	۹۰	-
۲۰۱۴	۲۲	۲۱	-۱۱	۳۰	۴۵	۴۹	۵۰	۲۱	۵۵	۸۶	-
۲۰۱۵	۳۲	۲۸	۱	۳۱	۴۹	۵۰	۴۵	۲۱	۴۷	۸۲	-
۲۰۱۶	۱۶	۱۰	۹۷	۴۸	۴۸	۵۰	۴۱	۱۵	۴۸	۸۴	۷۵
۲۰۱۷	۲۳	۱۳	۹۷	۴۳	۴۹	۵۲	۳۸	۱۴	۵۰	۸۳	۷۲
۲۰۱۸	۱۹	۱۸	۹۲	۴۶	۵۱	۵۱	۳۵	۱۳	۵۰	۸۱	۷۰
۲۰۱۹	۲۵	۲۵	۸۷	۳۸	۵۱	۵۱	۳۶	۱۷	۴۸	۷۹	۷۱
۲۰۲۰	۲۸	۲۷	۷۴	۲۳	۵۱	۵۲	۳۹	۲۵	۴۸	۷۷	۷۱
۲۰۲۱	۲۹	۲۹	۶۵	۱۹	۵۱	۵۲	۴۱	۳۴	۴۷	۷۶	۷۱
۲۰۲۲	۲۹	۲۹	۶۵	۱۸	۵۱	۵۲	۳۷	۳۳	۴۷	۷۵	۶۶
۲۰۲۳	۲۹	۲۷	۷۴	۲۱	۵۰	۵۲	۳۵	۲۴	۴۷	۷۵	۶۴

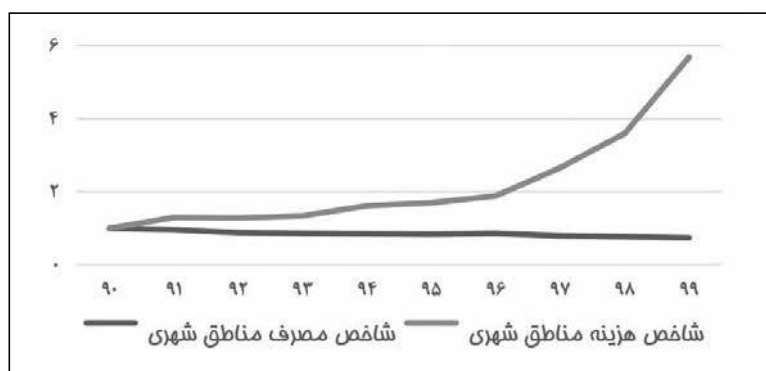
https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Iran

۲-۴. میانگین مصرف و هزینه گروه خوراکی

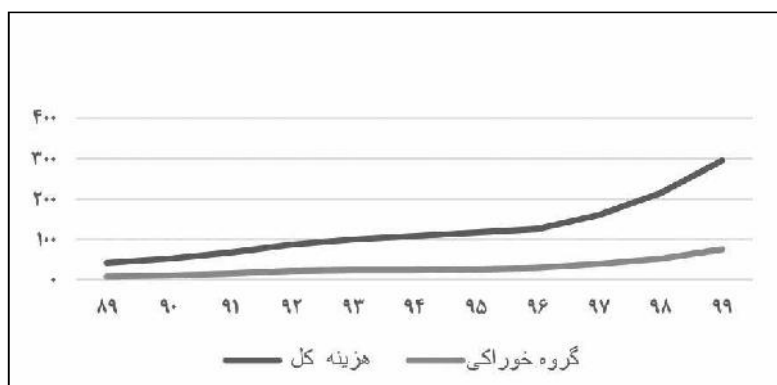
۲-۴-۱. مناطق شهری

یکی از شاخص‌های ابتدایی سنجش رفاه خانوار، مقدار مصرف و نسبت هزینه صرف شده برای اقلام خوراکی است. داده‌های خرد حاصل از پیمایش داده‌های هزینه-درآمد خانوار نیز روندهای کلان را تأیید می‌کند. براساس این شاخص، طی دوره ده ساله منتهی به سال ۱۳۹۹، مصرف خانوارهای مناطق شهری بیشتر از ۲۶ درصد کاهش یافته است. این کاهش در قبال افزایش نزدیک به هفت برابری هزینه اقلام خوراکی است. کاهش برخی از اقلام ضروری مانند گوشت قرمز و شیر نزدیک به ۵۰٪ است؛ خانوارها این سطح مصرف را از طریق جایگزینی کالاهای با کیفیت پایین‌تر توانسته‌اند حفظ نمایند. نمودار شماره سه این واقعیت را نشان می‌دهد که حتی میانگین مصرف گروه خوراکی خانوارهای شهری نزدیک به حداقل است؛ چراکه در برابر افزایش هزینه ۶/۷ برابری تنها ۲۶٪ از حجم مواد غذایی کاسته است. همچنین، این نمودار نشان می‌دهد، شاخص هزینه گروه خوراکی از سال ۱۳۹۷ (همراه

با لغو پیمان برجام و افزایش قیمت ارز) شتاب گرفته است. بیشترین کاهش مصرف، مربوط به گوشت قرمز و لبنیات است؛ در حالی که گروه غلات کاهش کمتر و در بین گروه غلات نیز اقلامی، مانند برنج در مقایسه با کالای با کیفیت پایین تر، مانند نان کاهش بیشتری نشان می دهد. نکته قابل توجه اینکه شاخص هزینه کل از روند مشابه شاخص هزینه گروه خوراکی تبعیت دارد (نمودار ۳ ب).

نمودار شماره ۳ الف. شاخص مصرف و هزینه گروه خوراکی مناطق شهری

نمودار شماره ۳ ب. روند شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری

جدول شماره ۵. شاخص مقدار مصرف گروه خوراکی هادر مناطق شهری (درصد)

	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
خوراک	۱	۰,۹۶	۰,۸۷	۰,۸۶	۰,۸۵	۰,۸۴	۰,۸۶	۰,۷۹	۰,۷۶	۰,۷۴
غلات	۱	۰,۹۸	۰,۹۱	۰,۸۸	۰,۸۷	۰,۸۶	۰,۸۶	۰,۸۳	۰,۸	۰,۸
برنج	۱	۰,۹۹	۰,۸۵	۰,۸۱	۰,۸۴	۰,۷۹	۰,۸۴	۰,۷۵	۰,۶۹	۰,۶۸
نان‌ها	۱	۱,۰۴	۱,۰۱	۱,۰۲	۱,۰۴	۰,۹۸	۰,۹۵	۰,۹۱	۰,۸۴	۰,۹۳
گوشت دام	۱	۰,۹۴	۰,۷۵	۰,۷۴	۰,۷۵	۰,۷۲	۰,۷	۰,۵۸	۰,۴۸	۰,۵۵
مرغ و...	۱	۰,۹۵	۰,۹۴	۰,۹۱	۰,۹۴		۰,۹۱	۰,۸۷	۰,۸۶	۰,۸۲
لنیات	۱	۰,۹۱	۰,۸۵	۰,۸۱	۰,۸۲	۰,۸	۰,۸۱	۰,۷۵	۰,۷	۰,۶۴
شیر	۱	۰,۸	۰,۷۵	۰,۷۲	۰,۷۳	۰,۷۲	۰,۷۲	۰,۶۸	۰,۶۱	۰,۵۴
تخم مرغ	۱	۱,۰۴	۱,۰۲	۰,۹۶	۰,۹۶	۰,۹۶	۰,۹۴	۰,۹۱	۰,۹۶	۰,۹۷
میوه و خشکبار	۱	۰,۹۴	۰,۸۲	۰,۸۵	۰,۸۳	۱۰,۱۹	۰,۸۸	۰,۷۵	۰,۷۳	۰,۶۶
سبزیجات و حبوبات	۱	۰,۹۹	۰,۸۸	۰,۸۸	۰,۸۶	۱۴,۹۳	۰,۸۹	۰,۸۳	۰,۸۲	۰,۸
شاخص هزینه سبد غذایی خانوار شهری										
سال	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
خوراک	۱	۱,۲۹	۱,۲۹	۱,۳۴	۱,۶۲	۱,۷	۱,۸۸	۲,۶۵	۳,۶	۵,۶۸
غلات	۱	۱,۲۹	۱,۲۷	۱,۳۱	۱,۷۹	۱,۸۳	۱,۹۶	۲,۴۶	۳,۲۵	۵,۱۱
برنج	۱	۱,۳	۱,۶۱	۱,۵۴	۲,۱۳	۲,۱۷	۲,۵	۳,۲۳	۴,۲۶	۶,۹۴
نان‌ها	۱	۱,۰۹	۰,۸۴	۰,۶۴	۱,۲۸	۱,۱۸	۱,۰۷	۱,۲۸	۱,۳۸	۱,۸۵
دام	۱	۱,۲۵	۱,۴۱	۱,۵۱	۱,۶۵	۱,۷۶	۱,۸۸	۳,۰۱	۴,۷۶	۶,۲۶
مرغ و...	۱	۱,۴۴	۱,۳۷	۱,۳۶	۱,۴۸	۱,۷۳	۲,۰۸	۲,۹۷	۴,۲	۶,۴۶
لنیات	۱	۱,۴۲	۱,۳۶	۱,۴۶	۱,۷۱	۱,۶۱	۱,۷۵	۲,۵۶	۳,۲۵	۵,۳
شیر	۱	۱,۲۲	۱,۲۱	۱,۴۷	۱,۷۶	۱,۴	۱,۲۱	۱,۶۱	۲,۰۶	۳,۰۷
تخم مرغ	۱	۱,۱	۱,۲۹	۱,۰۲	۱,۱۴	۱,۲۱	۱,۶۷	۲,۶۸	۲,۸۴	۵,۸۳

شاخص هزینه زندگی خانوار بازنشسته با استفاده از اجزا سبد مصرفی خانوار هدف

میوه و خشکبار	۱	۱,۰۸	۱,۰۳	۱,۱۱	۱,۴۳	۱,۳۴	۱,۴۷	۲,۲۶	۲,۲۹	۴,۶۸
سبزیجات و حبوبات	۱	۱,۵۳	۱,۶۹	۱,۵۸	۱,۶۳	۱,۶۹	۲,۰۷	۰,۶۲	۴,۵۵	۶,۶۹

مأخذ: مرکز آمار ایران داده‌های هزینه - درآمد خانوار شهری

۲-۲-۴. مناطق روستایی

کاهش رفاه براساس شاخص مصرف گروه خوراکی‌ها در مناطق روستایی از مناطق شهری بیشتر است. طی دهه ۹۰، مصرف گروه خوراکی ۳۶٪ کاهش نشان می‌دهد. افزایش هزینه این گروه از کالاها از مناطق شهری بالاتر است. درعین حال کاهش مصرف اقلامی، مانند گوشت قرمز، شیر و میوه قابل تأمل است. این سطح از کاهش مصرف مواد غذایی درعین حال که واکنش به افزایش قیمت مواد غذایی است، ناشی از عدم امکان کاهش هزینه‌هایی مانند مسکن نیز هست.

افزایش بیشتر در هزینه اقلامی، مانند میوه، سبزیجات و حبوبات برای خانوار روستایی که خود تولیدکننده آن‌ها است، ممکن است ناشی از عدم عرضه غیر حمایتی این اقلام در مناطق روستایی باشد. هزینه خانوار در گروه میوه و خشکبار در مناطق روستایی ۱/۸ برابر مناطق شهری بوده است.

جدول شماره ۶. شاخص مقدار مصرف گروه خوراکی در مناطق روستایی

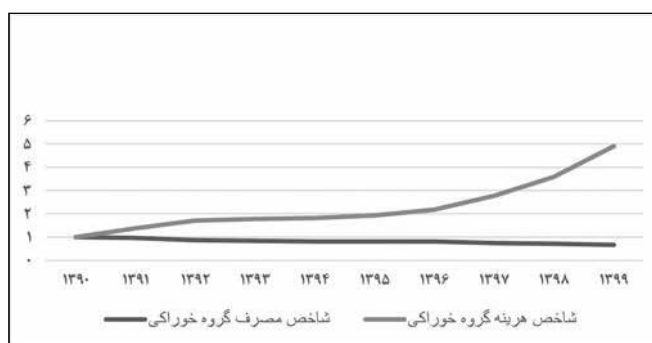
	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
خوراک	۱	۰,۹۹	۰,۸۹	۰,۸۷	۰,۷۲	۰,۷۹	۰,۷۸	۰,۷۱	۰,۶۹	۰,۶۴
غلات	۱	۰,۹۷	۰,۹۲	۰,۸۸	۰,۶۵	۰,۸	۰,۷۹	۰,۷۵	۰,۷۴	۰,۷۱
برنج	۱	۰,۹۵	۰,۸۲	۰,۸۴	۰,۶۱	۰,۷۲	۰,۷۳	۰,۶۴	۰,۶	۰,۵۹
نان‌ها	۱	۱,۰۲	۱,۰۷	۱,۰۸	۰,۶۸	۱	۰,۹۳	۰,۸۷	۰,۸۲	۰,۸۶
دام	۱	۰,۹۹	۰,۸۱	۰,۷۷	۰,۶۳	۰,۷۳	۰,۷	۰,۵۷	۰,۴۶	۰,۴۸
مرغ و...	۱	۰,۹۵	۰,۹۶	۰,۸۹	۰,۸	۰,۸۷	۰,۸۹	۰,۸۱	۰,۸۱	۰,۷۳
لبنیات	۱	۱,۰۳	۰,۸۹	۰,۸۴	۰,۷۲	۰,۷۳	۰,۷۲	۰,۶۴	۰,۶۲	۰,۵۷
شیر	۱	۱,۰۳	۰,۸۷	۰,۸۲	۰,۵۴	۰,۶۸	۰,۶۶	۰,۵۸	۰,۵۶	۰,۵۱
تخم مرغ	۱	۱,۰۸	۱,۰۱	۰,۹۴	۰,۸۶	۰,۸۶	۰,۸۳	۰,۷۶	۰,۸۱	۰,۷۹

میوه و خشکبار	۱	۱	۰.۸۵	۰.۸۸	۰.۹۱	۰.۷۷	۰.۸۳	۰.۶۳	۰.۶۵	۰.۵۶
سبزیجات و حبوبات	۱	۰.۹۹	۰.۸۸	۰.۹۱	۰.۸۱	۰.۸۴	۰.۸۲	۰.۷۴	۰.۷۳	۰.۶۸
شاخص هزینه گروه خوراکی در خانوارها در مناطق روستایی										
	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
خوراک	۱	۱.۳	۱.۵۷	۱.۷۱	۱.۷۶	۱.۷۸	۱.۹۵	۳	۴.۱۸	۵.۷۶
غلات	۱	۱.۱۲	۱.۴۳	۱.۶۹	۱.۸۴	۱.۷۷	۱.۹۳	۲.۷۸	۳.۵	۵.۱۶
برنج	۱	۱.۰۶	۱.۸۲	۲.۱۵	۲.۲۲	۲.۲۲	۲.۵۲	۳.۸۹	۴.۸	۷.۸۴
نان‌ها	۱	۱.۳۸	۱.۰۲	۰.۹۴	۰.۹۸	۰.۶۹	۰.۷۷	۱.۰۹	۱.۹۱	۲.۱۳
دام	۱	۱.۳۹	۱.۹۴	۱.۹۹	۲.۰۸	۲.۲۹	۲.۲۳	۳.۸۴	۶.۳۱	۷.۵۱
مرغ و...	۱	۱.۳۸	۱.۵۶	۱.۶۷	۰.۰۱	۱.۵۱	۱.۷۳	۳	۳.۸۸	۵.۶۴
لنیات	۱	۱.۵۱	۱.۵۷	۱.۷۲	۱.۶۵	۱.۶۶	۱.۹	۲.۸۷	۳.۷۳	۵.۴
شیر	۱	۱.۵۴	۱.۴۶	۱.۷۳	۱.۴۶	۱.۵۶	۱.۷۱	۲.۲۶	۳.۱۴	۴.۵۶
تخم مرغ	۱	۱.۲۶	۱.۳۸	۱.۳	۱.۲۵	۱.۲۹	۱.۸۴	۳.۲۲	۳.۵۵	۶.۰۳
میوه و خشکبار	۱	۲.۱	۲.۱۵	۲.۴۷	۲.۵	۲.۶۲	۲.۷۶	۴.۳	۴.۷۶	۸.۳۳
سبزیجات و حبوبات	۱	۱.۴۶	۱.۹۲	۱.۸۶	۱.۷۵	۱.۷۹	۲.۲۲	۳.۲۲	۵.۵۴	۷.۰۹

مأخذ: مرکز آمار ایران داده‌های هزینه - درآمد خانوار روستایی

۴-۲-۳. خانوارهای بازنشسته مناطق شهری

کاهش مصرف در بین خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری بیشتر از میانگین جامعه شهری است. به طور متوسط مصرف گروه خوراکی‌ها نسبت به ابتدای دوره، ۳۳٪ کاهش یافته (میانگین جامعه شهری ۲۶٪) است، علی‌رغم اینکه افزایش هزینه این اقلام برای خانوار بازنشسته کمتر از میانگین جامعه شهری است. البته این امر می‌تواند مربوط به کیفیت کالای مصرفی نیز باشد. علاوه بر کاهش مصرف اقلام اساسی، کالاهای باکیفیت پایین را جایگزین کالاهای باکیفیت بالاتر کرده‌اند. مصرف کالاهای اساسی‌تر، نظیر گوشت قرمز نسبت به ابتدای دوره ۲۸٪ و لبنیات ۳۰٪ کاهش نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۵. شاخص مصرف و هزینه های خوراکی خانوارهای بازنشسته مناطق شهری

جدول شماره ۷. شاخص مصرف گروه خوراکی در خانوارهای بازنشسته مناطق شهری

	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
شاخص مصرف گروه خوراکی	۱.۰۸	۱	۰.۹۶	۰.۸۶	۰.۸۴	۰.۸۱	۰.۸۱	۰.۸۱	۰.۷۳	۰.۷۱	۰.۶۷
غلات	۱.۰۲	۱	۰.۹۳	۰.۸۴	۰.۸۳	۰.۸	۰.۷۸	۰.۷۷	۰.۷۳	۰.۶۷	۰.۶۶
گوشت	۱.۰۱	۱	۰.۹۳	۰.۹۳	۰.۸۲	۰.۸۳	۰.۸۳	۰.۸۴	۰.۷۶	۰.۷۱	۰.۷۲
محصولات دریایی	۱.۱۷	۱	۰.۹	۰.۸۳	۰.۷۸	۰.۷۷	۰.۷۵	۰.۷۵	۰.۶۸	۰.۶۴	۰.۵۹
لبنیات	۱.۰۸	۱	۰.۹۸	۰.۹۲	۰.۸۵	۰.۸۳	۰.۸	۰.۸	۰.۷۶	۰.۷۳	۰.۷
روغن‌ها	۱.۰۵	۱	۰.۹۵	۰.۸۵	۰.۸۴	۰.۸	۰.۸۲	۰.۸۶	۰.۷۲	۰.۷	۰.۶۳

	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
میوه جات	۱,۰۷	۱	۰,۹۹	۰,۸۷	۰,۸۸	۰,۸۵	۰,۸۶	۰,۸۵	۰,۷۸	۰,۷۸	۰,۷۴
سبزیجات-حبوبات	۱,۰۴	۱	۰,۹۸	۰,۹۱	۰,۸۴	۰,۷۸	۰,۷۳	۰,۷۶	۰,۷۱	۰,۶۸	۰,۶۳
قند و ...	۱,۰۸	۱	۱	۰,۸۹	۰,۸۳	۰,۷۹	۰,۷۷	۰,۷۵	۰,۶۷	۰,۶۱	۰,۶
ادویه جات	۱,۰۲	۱	۰,۹۷	۰,۸۸	۰,۸۵	۰,۸۲	۰,۸۱	۰,۸۲	۰,۸۱	۰,۷۵	۰,۷۱
چای و..	۱,۰۸	۱	۰,۹۶	۰,۸۶	۰,۸۴	۰,۸۱	۰,۸۱	۰,۸۱	۰,۷۳	۰,۷۱	۰,۶۷
شاخص هزینه گروه خوراکی در خانوارهای بازنشسته مناطق شهری											
شاخص هزینه گروه خوراکی	۰,۸۸	۱	۱,۳۸	۱,۷۱	۱,۷۸	۱,۸۱	۱,۹۳	۲,۱۸	۲,۷۷	۳,۵۸	۴,۹۱
غلات	۰,۹	۱	۱,۳۵	۱,۴۹	۱,۵۴	۱,۵۲	۱,۶۲	۱,۸۶	۲,۴۵	۳,۰۸	۴,۱۱
گوشت	۰,۸۵	۱	۱,۳۸	۱,۷۹	۱,۸۴	۱,۹۸	۲,۰۵	۲,۱۶	۲,۷۲	۴,۰۲	۵,۴
محصولات دریایی	۰,۷۷	۱	۱,۴۸	۱,۸۱	۱,۸۶	۱,۹۷	۲	۲,۱۸	۲,۶۵	۳,۲۶	۴,۵۵
لبنیات	۰,۸۵	۱	۱,۴	۱,۸۳	۱,۸۱	۱,۸۱	۱,۹۳	۲,۱۲	۲,۶۵	۳,۲۳	۴,۳۵
روغن ها	۰,۸۹	۱	۱,۲۸	۱,۵۷	۱,۸	۱,۹	۲,۰۹	۲,۲۷	۲,۸	۳,۳۴	۵,۱۳
میوه جات	۰,۹۱	۱	۱,۴۶	۲,۰۸	۲	۲	۲,۰۹	۲,۵۵	۳,۱۹	۴,۳۳	۵,۶۸
سبزیجات-حبوبات	۰,۸۵	۱	۱,۲۴	۱,۵۲	۱,۶۶	۱,۶۹	۱,۹۹	۲,۲۶	۲,۷	۳,۴۹	۴,۷۸
قند و ...	۰,۹۱	۱	۱,۴	۱,۸۸	۲,۰۳	۲,۰۷	۲,۲۲	۲,۴۷	۳,۵۲	۴,۴۷	۵,۴۹
ادویه جات	۰,۸۹	۱	۱,۶۵	۲,۳۹	۲,۴۶	۲,۵	۲,۶۱	۲,۸۸	۳,۹۳	۶,۴۲	۹,۲۷
چای و..	۰,۸۸	۱	۱,۳۸	۱,۷۱	۱,۷۸	۱,۸۱	۱,۹۳	۲,۱۸	۲,۷۷	۳,۵۸	۴,۹۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، هزینه درآمد خانوار شهری

۴-۲-۴. خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی

این گروه از خانوارها یازده درصد نسبت به ابتدای دوره کمتر مصرف کرده‌اند. علی‌رغم اینکه افزایش هزینه‌ی گروه خوراکی برای این خانوارها بیشتر از شش برابر ابتدای دوره و نسبت به میانگین هزینه‌ی خوراکی جامعه روستایی بالاتر است، کاهش کمتر مصرف در مقایسه با افزایش هزینه‌ها می‌تواند ناشی از مصرف در حداقل باشد؛ به عبارت دقیق‌تر کاهش بیشتر امکان‌پذیر نبوده است. در مقابل افزایش ۶/۲ برابری قیمت گوشت، خانوار تنها ۱۰ درصد از مصرف خود کاسته است.

جدول شماره ۸. شاخص مصرف گروه خوراکی در خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی

	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
مصرف گروه خوراکی	۱,۵	۱	۱,۳۴	۱,۲۵	۱,۲۱	۱,۱۰	۱,۰۵	۱,۱۱	۰,۹۷	۰,۹۹	۰,۸۹
غلات	۱,۳	۱	۱,۲۳	۱,۱۸	۱,۱۲	۱,۰۴	۰,۹۸	۱,۰۱	۰,۹۷	۰,۹۷	۰,۹۰
گوشت	۱,۶	۱	۱,۴۵	۱,۴۱	۱,۴۰	۱,۲۳	۱,۱۶	۱,۲۲	۱,۱۰	۱,۰۳	۰,۹۶
محصولات دریایی	۱,۳	۱	۱,۱۳	۱,۱۵	۱,۱۰	۱,۰۳	۱,۰۲	۱,۰۹	۰,۹۸	۰,۹۶	۰,۹۲
لبنیات	۱,۶	۱	۱,۳۸	۱,۳۲	۱,۱۸	۱,۱۴	۱,۰۶	۱,۱۰	۰,۹۸	۰,۹۶	۰,۸۹
روغن‌ها	۱,۳	۱	۱,۱۸	۱,۰۶	۱,۰۳	۰,۹۸	۰,۸۹	۰,۹۰	۰,۸۵	۰,۸۲	۰,۷۴
میوه‌جات	۱,۶	۱	۱,۴۷	۱,۲۷	۱,۳۲	۱,۱۷	۱,۱۱	۱,۳۰	۱,۰۴	۱,۰۳	۰,۸۳
سبزی‌جات-حبوبات	۱,۵	۱	۱,۴۵	۱,۳۱	۱,۳۳	۱,۱۸	۱,۱۹	۱,۲۳	۱,۰۲	۱,۰۹	۰,۹۸
قند و ...	۱,۴	۱	۱,۳۶	۱,۲۳	۱,۱۴	۱,۰۱	۰,۹۰	۰,۹۹	۰,۷۰	۰,۹۰	۰,۷۷
ادویه‌جات	۱,۸	۱	۱,۵۱	۱,۳۸	۱,۲۹	۱,۱۷	۱,۰۹	۱,۰۹	۰,۷۸	۰,۸۶	۰,۷۸
چای و ..	۱,۳	۱	۱,۱۴	۱,۰۸	۱,۰۶	۱,۰۱	۱,۰۲	۰,۹۶	۰,۸۰	۰,۹۲	۰,۸۲
شاخص هزینه گروه خوراکی در خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی											
هزینه گروه خوراکی	۱,۱۷	۱	۱,۹۰	۲,۴۶	۲,۵۵	۲,۴۷	۲,۵۸	۲,۹۷	۳,۴۷	۴,۷۰	۶,۱۴
غلات	۰,۹۲	۱	۱,۶۹	۲,۱۹	۲,۲۷	۲,۳۶	۲,۴۴	۲,۷۴	۳,۰۷	۳,۷۶	۵,۴۰
گوشت	۱,۵۱	۱	۲,۱۶	۲,۶۳	۲,۶۷	۲,۳۸	۲,۵۱	۳,۰۰	۳,۷۲	۵,۰۴	۶,۲۲

محصولات دریایی	۱,۰۴	۱	۱,۷۱	۲,۲۲	۲,۳۰	۲,۲۹	۲,۳۷	۲,۶۸	۳,۳۸	۵,۱۹	۶,۵۸
لبنیات	۰,۹۷	۱	۱,۷۹	۲,۲۸	۲,۳۵	۲,۳۹	۲,۴۲	۲,۶۵	۳,۱۵	۳,۸۸	۵,۱۹
روغن‌ها	۱,۰۳	۱	۱,۷۵	۲,۲۸	۲,۳۷	۲,۱۷	۲,۱۵	۲,۴۳	۲,۹۵	۳,۸۱	۴,۷۷
میوه‌جات	۱,۳۰	۱	۱,۹۴	۲,۳۶	۲,۷۳	۲,۶۹	۲,۸۴	۳,۲۱	۳,۹۷	۴,۵۲	۶,۳۷
سبزیجات - حبوبات	۱,۲۸	۱	۲,۱۴	۳,۱۷	۳,۰۸	۲,۸۴	۲,۹۹	۳,۸۰	۴,۱۷	۶,۱۴	۷,۵۲
قند و ...	۱,۲۵	۱	۱,۸۷	۲,۲۹	۲,۴۳	۲,۲۹	۲,۵۸	۳,۰۱	۲,۷۱	۴,۷۵	۶,۲۴
ادویه‌جات	۱,۴۷	۱	۲,۱۹	۳,۰۵	۳,۴۶	۳,۴۲	۳,۴۶	۳,۸۳	۴,۶۹	۶,۷۹	۷,۴۷
چای و ..	۱,۰۶	۱	۱,۸۵	۲,۸۳	۲,۸۸	۲,۹۱	۳,۱۵	۳,۳۲	۳,۷۲	۷,۷۴	۱۰,۲۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، هزینه درآمد خانوار روستایی

۳-۴. شاخص هزینه زندگی

رفاه خانوار تنها متأثر از مصرف غذا نیست درواقع، شاخص هزینه یا مقدار مصرف گروه خوراکی درواقع سطح حداقل رفاه را گزارش می‌کنند. درحالی‌که کالا و خدمات دیگری مانند بهداشت و درمان، مسکن و... اجزاء اساسی در حداقل سطح رفاه تعریف می‌شوند. لذا شاخص جامع‌تر در تعیین سطح رفاه خانوارها، شاخص هزینه زندگی است. این شاخص تحت دو گزینه محاسبه شده است. در گزینه اول، اقلام گروه خوراکی به تفکیک در قالب ده گروه مد نظر است؛ بدین ترتیب علاوه بر افزایش دقت، تغییرات مصرفی و اثرات جایگزینی کالاها در گروه خوراکی قابل رؤیت و در نظر گرفته می‌شود.

در محاسبه شاخص هزینه زندگی، میانگین قیمت اقلام خوراکی پرداختی توسط خانوارها در هر سال، از طریق تقسیم مقدار هزینه هر خانوار به مقدار مصرف حاصل و سپس براساس قیمت کالا در سال ۱۳۹۵ تعدیل می‌گردد.

در مورد گروه غیرخوراکی چون مقدار مصرف در دسترس نیست، قیمت پرداختی هر خانوار قابل محاسبه نخواهد بود. در این مورد از میانگین شاخص قیمت جامعه (محاسبه شده توسط مرکز آمار) استفاده می‌شود؛ بدین ترتیب سبد مصرفی سال ۱۳۹۵ برای هر یک از گروه‌های هدف به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ ارزش گذاری می‌شود.

در گزینه دوم، گروه خوراکی به صورت تجمیع شده و با دوازده گروه کالا و خدمات دیگر در نظر گرفته می‌شود. اوزان سیزده گروه کالایی از طریق سهم هزینه هر گروه در هزینه کل خانوار هدف، در سال ۱۳۹۵ تعیین می‌گردد.

۳-۴-۱. مناطق شهری

جدول شماره ۹ نشان می‌دهد، شاخص هزینه اقلام خوراکی طی دوره مورد نظر نزدیک به نُه برابر شده است. در بین اقلام خوراکی شاخص هزینه غلات ۸/۶ برابر، گوشت ۷ برابر و میوه‌جات ۱۰ برابر بیشترین افزایش را داشته است. این در شرایطی است که میزان مصرف برخی از اقلام (مثل گوشت قرمز) به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش داشته است و یا با کالای ارزان‌تر جایگزین شده است.

نزدیک به ۶۰٪ از مخارج خانوار شهری تنها به دو گروه خوراک، مسکن و سوخت اختصاص دارد. سهم هزینه سایر گروه‌ها که عمدتاً شامل خدمات مصرفی خانوار است، بیشتر از ۴۰٪ نسبت به ابتدای دوره افزایش نشان می‌دهد (جدول شماره ۱۰).

در اقلام تشکیل‌دهنده شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری، شاخص هزینه گروه دخانیات بیشتر از بقیه افزایش یافته است، با این حال باتوجه به وزن اندک این گروه در مخارج خانوار، منشاء رشد شاخص هزینه زندگی نیست. در میان اقلام اساسی‌تر به ترتیب، گروه خوراکی‌ها، مسکن، سوخت و حمل‌ونقل بیشترین نقش را در افزایش شاخص هزینه زندگی دارند. گروه سایر خدمات که عمدتاً خدمات مصرفی را شامل می‌شود و باتوجه به رشد ده برابری آن، تأثیر قابل توجهی در افزایش شاخص هزینه زندگی داشته است. به‌طور خلاصه، رشد ۷۰۰ درصدی شاخص هزینه زندگی این گروه، عمدتاً متأثر از رشد ۸۸۰ درصدی هزینه گروه خوراکی‌ها است.

جدول شماره ۹. اجزای شاخص گروه غذایی در مناطق شهری ۱۳۸۹-۱۳۹۹

	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
گروه خوراکی	۸,۶	۱۱,۱	۱۵,۹	۲۱,۴	۲۳,۷	۲۴,۴	۲۶,۲	۲۹,۰	۳۹,۰	۵۲,۲	۷۵,۴
غلات	۱,۷	۲,۷	۳,۷	۴,۷	۵,۲	۵,۷	۶,۲	۶,۹	۸,۱	۹,۹	۱۴,۷
گوشت	۲,۱	۲,۴	۳,۵	۴,۳	۴,۶	۴,۵	۵,۰	۵,۶	۷,۶	۱۰,۰	۱۳,۹
محصولات دریایی	۰,۶	۰,۷	۱,۰	۱,۳	۱,۶	۱,۶	۱,۷	۱,۸	۲,۴	۳,۹	۵,۳
لبنیات	۰,۶	۱,۰	۱,۶	۲,۱	۲,۳	۲,۴	۲,۵	۲,۷	۳,۸	۴,۸	۷,۳
روغن‌ها	۰,۴	۰,۶	۰,۸	۱,۱	۱,۲	۱,۲	۱,۳	۱,۴	۱,۹	۲,۴	۳,۴
میوه جات	۱,۱	۱,۴	۱,۸	۲,۶	۳,۲	۳,۱	۳,۳	۳,۴	۵,۲	۶,۵	۱۰,۷
سبزیجات- حیوانات	۱,۰	۱,۲	۱,۷	۲,۸	۲,۸	۲,۸	۲,۸	۳,۴	۴,۷	۶,۸	۸,۹

قند و ...	۰,۴	۰,۵	۰,۷	۰,۹	۱,۰	۱,۱	۱,۴	۱,۵	۲,۰	۲,۷	۳,۹
ادویه جات	۰,۳	۰,۳	۰,۵	۰,۸	۰,۹	۱,۰	۱,۰	۱,۱	۱,۸	۲,۶	۳,۲
چای و ..	۰,۳	۰,۳	۰,۵	۰,۸	۰,۹	۰,۹	۱,۰	۱,۱	۱,۵	۲,۶	۳,۹
سهم مخارج کالاها در هزینه کل خانوار ها در مناطق شهری											
	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
گروه غذایی	۲۰,۳	۲۲,۰	۲۴,۶	۲۴,۸	۲۲,۷	۲۲,۰	۲۱,۵	۲۱,۳	۲۱,۳	۲۲,۳	۲۷,۶
دخانیات	۱,۸۲	۱,۸۴	۲,۳۵	۲,۶۹	۲,۶۰	۲,۴۶	۲,۵۰	۲,۴۳	۳,۱۷	۳,۳۸	۰,۵۷
پوشاک	۷,۴۲	۷,۴۵	۷,۸۳	۸,۶۰	۸,۲۳	۷,۹۲	۷,۴۷	۷,۴۹	۷,۵۷	۷,۳۶	۴,۰۴
مسکن و سوخت	۲۲,۸	۲۴,۳	۲۳,۴	۲۲,۰	۲۳,۱	۲۳,۹	۲۴,۱	۲۳,۲	۲۲,۸	۲۴,۱	۲۹,۱
مبلمان و تجهیزات منزل	۴,۳۱	۳,۹۳	۳,۹۰	۴,۱۷	۳,۸۱	۳,۶۴	۳,۵۱	۳,۷۰	۳,۶۲	۳,۶۶	۴,۳۱
بهداشت و درمان	۹,۱۸	۷,۴۱	۷,۴۹	۸,۰۱	۷,۹۴	۸,۳۱	۸,۱۸	۸,۲۶	۸,۹۳	۸,۲۸	۵,۹۱
حمل و نقل	۹,۶۷	۸,۷۲	۷,۴۵	۷,۲۹	۸,۲۵	۸,۳۶	۸,۶۹	۹,۲۸	۹,۱۵	۸,۲۱	۸,۴۱
ارتباطات	۳,۰۲	۳,۰۸	۲,۶۹	۲,۴۳	۲,۴۲	۲,۳۶	۲,۲۸	۲,۲۴	۲,۰۵	۱,۹۸	۲,۵۱
تفریحات و فرهنگی	۲,۶۰	۲,۵۸	۲,۱۸	۲,۲۵	۲,۲۲	۱,۹۳	۱,۸۶	۲,۰۱	۱,۹۶	۱,۷۲	۰,۸۹
آموزش	۴,۳۹	۴,۳۱	۳,۸۱	۳,۳۸	۳,۲۲	۳,۲۶	۳,۲۵	۳,۱۳	۲,۸۲	۲,۵۲	۰,۹۱
رستوران و غذای خارج از منزل	۲,۶۰	۲,۶۹	۲,۷۷	۲,۶۲	۳,۱۱	۲,۶۳	۳,۱۴	۳,۱۵	۳,۰۷	۲,۸۳	۰,۵۹
سایر	۹,۸۴	۹,۹۹	۹,۶۹	۱۰,۱۱	۱۰,۷۱	۱۱,۷۹	۱۲,۰۱	۱۲,۳۴	۱۲,۰۸	۱۲,۲۶	۱۳,۹۳
کالاهای با دوام	۱,۹۸	۱,۶۵	۱,۷۹	۱,۵۶	۱,۵۹	۱,۴۵	۱,۴۷	۱,۴۱	۱,۴۸	۱,۴۳	۱,۲۳
محاسبات تحقیق با استفاده از داده‌های خام هزینه و درآمد خانوار شهری مرکز آمار ایران											

مأخذ: مرکز آمار ایران ، طرح هزینه- درآمد خانوارهای شهری

جدول شماره ۱۰- شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری (گزینه اول)

	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
هزینه کل	۴۰	۵۰	۶۴	۸۵	۹۷	۱۰۸	۱۱۵	۱۲۵	۱۶۰	۲۱۷	۲۸۲
گروه خوراکی	۶,۹	۹,۱	۱۳,۳	۱۹,۲	۲۱,۰	۲۳,۱	۲۴,۸	۲۷,۹	۳۸,۶	۵۵,۰	۶۳,۷
دخانیات	۰,۸	۱,۱	۱,۵	۲,۲	۲,۴	۲,۷	۲,۹	۳,۲	۴,۵	۶,۴	۷,۴
پوشاک	۲,۹	۳,۴	۴,۶	۶,۵	۷,۵	۸,۱	۸,۶	۹,۱	۱۱,۸	۱۷,۰	۲۳,۴
مسکن و سوخت	۱۰,۸	۱۳,۷	۱۶,۲	۱۹,۵	۲۳,۰	۲۶,۳	۲۷,۹	۲۹,۹	۳۵,۱	۴۳,۵	۵۴,۷
مبلمان و تجهیزات منزل	۱,۵	۱,۶	۲,۳	۳,۳	۳,۷	۳,۹	۴,۱	۴,۳	۶,۱	۹,۰	۱۳,۱
بهداشت و درمان	۳,۳	۳,۷	۴,۵	۶,۲	۷,۵	۸,۶	۹,۴	۱۰,۱	۱۱,۹	۱۴,۹	۱۹,۴
حمل و نقل	۳,۵	۴,۳	۵,۲	۷,۰	۸,۷	۹,۵	۱۰,۰	۱۰,۵	۱۳,۵	۱۹,۸	۳۳,۱
ارتباطات	۱,۹	۲,۰	۲,۲	۲,۴	۳,۵	۲,۶	۲,۶	۲,۷	۳,۳	۳,۹	۴,۵
تفریحات و فرهنگی	۰,۸	۰,۹	۱,۱	۱,۶	۱,۸	۲,۰	۲,۱	۲,۳	۳,۳	۴,۸	۶,۸
آموزش	۱,۸	۲,۰	۲,۲	۲,۴	۳,۹	۳,۳	۳,۷	۴,۲	۴,۹	۶,۰	۷,۳
رستوران و هتل	۱,۲	۱,۴	۱,۸	۲,۵	۳,۹	۳,۳	۳,۶	۳,۹	۴,۷	۶,۶	۸,۵
سایر	۴,۱	۵,۸	۸,۵	۱۰,۶	۱۱,۷	۱۲,۶	۱۳,۹	۱۵,۰	۲۰,۲	۲۷,۷	۳۸,۰
کالای با دوام	۰,۶۳	۰,۷۸	۰,۹۶	۱,۲	۱,۴	۱,۶	۱,۷	۱,۸	۲,۲	۲,۹	۳,۴
اجزای شاخص هزینه زندگی در مناطق شهری (گزینه دوم)											
هزینه کل	۴۲	۵۲	۶۷	۸۷	۱۰۰	۱۰۹	۱۱۷	۱۲۶	۱۶۰	۲۱۵	۲۹۵
گروه خوراکی	۸,۶	۱۱,۱	۱۵,۹	۲۱,۴	۲۳,۷	۲۴,۴	۲۶,۲	۲۹,۰	۳۹,۰	۵۲,۲	۷۵,۴

مأخذ: مرکز آمار ایران، طرح هزینه- درآمد خانوارهای شهری

۲-۳-۴. مناطق روستایی

در مناطق روستایی نزدیک به ۴۸٪ از مخارج کل مربوط به دو گروه خوراکی‌ها، مسکن و سوخت است و سهم هر دو در طی زمان اندکی افزایش داشته است. در شرایطی که شاخص هزینه گروه خوراکی‌ها نزدیک به دوازده برابر ابتدای دوره است، افزایش کمتر از دو درصدی در سهم هزینه گروه خوراکی‌ها مبین مصرف در حداقل و کاهش کیفیت در اقلام غذایی است.

تفاوت دیگر نسبت به مناطق شهری، بالاتر بودن شاخص هزینه گروه خوراکی در گزینه اول نسبت به گزینه دوم است.

اگرچه سهم هزینه مسکن و سوخت نزدیک به نصف مناطق شهری است؛ اما همچنان بعد از گروه خوراکی‌ها، بیشترین وزن را در شاخص هزینه زندگی دارد. شاخص هزینه این گروه نسبت به ابتدای دوره نزدیک به ۵ برابر افزایش نشان می‌دهد و باتوجه به وزن ۴۴ درصدی آن در شاخص هزینه زندگی، بعد از گروه خوراکی مهم‌ترین عامل افزایش شاخص هزینه زندگی قلمداد می‌شود.

حمل‌ونقل با میانگین سهم بیش از ۹٪، سهمی حتی بالاتر از سهم گروه بهداشت و درمان دارد. سومین عامل، حتی بیشتر از بخش بهداشت و درمان در افزایش شاخص هزینه زندگی نقش داشته است. مجموعه این تغییرات، شاخص هزینه زندگی در مناطق روستایی را بیش از ۸ برابر افزایش داده است که ۲۳٪ بالاتر از رشد هزینه زندگی در مناطق شهری است (جدول شماره ۱۲).

جدول شماره ۱۱. اجزای شاخص هزینه اقلام غذایی بر اساس سبد سال ۱۳۹۵ خانوار روستایی (درصد)

سال	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
شاخص هزینه کل	۳۷٫۷	۴۹٫۲	۶۳٫۹	۸۶٫۶	۹۹٫۳	۱۱۰٫۵	۱۱۸٫۶	۱۲۹٫۱	۱۶۳٫۲	۲۲۵٫۱	۳۰۸٫۹
شاخص هزینه خوراک	۸٫۴	۱۱٫۰	۱۵٫۶	۱۹٫۷	۲۱٫۱	۲۲٫۲	۲۳٫۴	۲۵٫۵	۳۳٫۴	۴۳٫۱	۶۲٫۶
غلات	۳٫۲	۴٫۷	۶٫۴	۸٫۰	۸٫۶	۹٫۴	۹٫۸	۱۰٫۶	۱۳٫۰	۱۵٫۵	۲۳٫۳
گوشت	۴٫۱	۴٫۷	۶٫۹	۸٫۵	۹٫۱	۹٫۲	۹٫۸	۱۰٫۷	۱۴٫۶	۲۰٫۴	۲۸٫۳

لبنیات	۱,۱	۱,۵	۲,۲	۳,۰	۳,۳	۳,۵	۳,۷	۴,۰	۵,۵	۶,۹	۱۰,۵
روغن‌ها	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۶
میوه‌جات	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۶	۰,۰۷	۰,۱۳
سبزیجات و حیوانات	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۵	۰,۰۷	۰,۱۰	۰,۱۴
قند و ...	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۶
ادویه‌جات	۰,۰۰۴	۰,۰۰۵	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۳	۰,۰۴	۰,۰۵
چای و ...	۰,۰۰۴	۰,۰۰	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۰۷
سهم مخارج کالاها در هزینه کل خانوارهای مناطق روستایی											
گروه غذایی	۲۵,۵	۳۰,۸	۳۴,۴	۳۷,۶	۳۵,۶	۳۵,۶	۳۵,۶	۳۷,۱	۴۰,۳	۴۲,۸	۴۳,۴
نوشیدنی‌ها و دغانیات	۳,۴	۴,۰	۴,۵	۴,۹	۴,۷	۴,۷	۴,۷	۴,۹	۵,۴	۵,۷	۵,۸
پوشاک	۹,۴	۸,۸	۹,۳	۱۰,۳	۱۰,۴	۱۰,۴	۱۰,۳	۱۰,۲	۱۰,۷	۱۱,۶	۱۱,۹
مخارج مسکن و سوخت	۱۸,۸	۲۰,۸	۱۸,۵	۱۶,۶	۱۷,۳	۱۷,۹	۱۸,۰	۱۸,۱	۱۶,۱	۱۴,۶	۱۲,۷
میلان و تجهیزات منزل	۵,۲	۴,۷	۵,۱	۵,۷	۵,۶	۵,۴	۵,۲	۵,۱	۶,۱	۶,۹	۷,۴
بهداشت و درمان	۹,۵	۸,۵	۸,۰	۸,۸	۹,۲	۹,۷	۹,۹	۹,۹	۹,۳	۸,۸	۸,۳
حمل و نقل	۹,۷	۹,۷	۹,۲	۹,۴	۱۰,۲	۱۰,۲	۱۰,۰	۹,۸	۹,۶	۱۰,۴	۱۱,۹
ارتباطات	۵,۴	۴,۴	۳,۷	۳,۲	۳,۰	۲,۸	۲,۷	۲,۶	۲,۵	۲,۲	۱,۸
تفریحات و فرهنگی	۲,۲	۱,۹	۲,۰	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۵	۲,۸	۲,۹
آموزش	۳,۴	۲,۹	۲,۵	۲,۲	۲,۲	۲,۳	۲,۵	۲,۷	۲,۵	۲,۳	۲,۰
رستوران و غذای خارج از منزل	۲,۸	۲,۷	۲,۸	۳,۰	۳,۰	۳,۱	۳,۲	۳,۲	۳,۱	۳,۳	۳,۲
سایر	۷,۹	۸,۹	۹,۳	۹,۹	۱۰,۱	۱۰,۴	۱۰,۶	۱۰,۶	۱۰,۴	۱۱,۱	۱۰,۵
کالای با دوام	۲,۳	۲,۳	۲,۲	۲,۲	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۲	۲,۲	۲,۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، هزینه - درآمد خانوار روستایی

جدول شماره ۱۲. شاخص هزینه زندگی خانوار در مناطق روستایی (گزینه اول)

سال	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
شاخص هزینه کل	۳۷،۰	۴۶،۴	۵۹،۸	۷۸،۳	۸۹،۹	۹۹،۰	۱۰۶،۰	۱۱۴،۱	۱۴۲،۲	۱۹۱،۰	۲۶۳،۴
گروه خوراکی	۸،۴	۱۱،۰	۱۵،۶	۱۹،۷	۲۱،۱	۲۲،۱	۲۳،۴	۲۵،۵	۳۳،۴	۴۳،۱	۶۲،۵
دخانیات	۱،۲	۱،۸	۲،۶	۳،۷	۴،۰	۴،۴	۴،۷	۵،۳	۷،۳	۱۰،۳	۱۴،۴
پوشاک	۳،۴	۳،۹	۵،۳	۷،۷	۸،۹	۹،۸	۱۰،۴	۱۱،۱	۱۴،۵	۲۱،۰	۲۹،۷
مسکن و سوخت	۶،۷	۹،۳	۱۰،۶	۱۲،۴	۱۴،۸	۱۶،۹	۱۸،۲	۱۹،۷	۲۱،۷	۲۶،۴	۳۱،۷
میلان و تجهیزات منزل	۱،۹	۲،۱	۲،۹	۴،۳	۴،۸	۵،۱	۵،۳	۵،۶	۸،۲	۱۲،۵	۱۸،۵
بهداشت و درمان	۳،۴	۳،۸	۴،۶	۶،۵	۷،۹	۹،۲	۱۰،۱	۱۰،۸	۱۲،۶	۱۵،۸	۲۰،۷
حمل و نقل	۳،۵	۴،۳	۵،۳	۷،۰	۸،۷	۹،۶	۱۰،۱	۱۰،۷	۱۳،۰	۱۸،۸	۲۹،۷
ارتباطات	۱،۹	۲،۰	۲،۱	۲،۴	۲،۶	۲،۷	۲،۷	۲،۸	۳،۴	۳،۹	۴،۴
تفریحات و فرهنگی	۰،۸	۰،۸	۱،۲	۱،۶	۱،۹	۲،۱	۲،۲	۲،۴	۳،۴	۵،۰	۷،۲
آموزش	۱،۲	۱،۳	۱،۴	۱،۶	۱،۹	۲،۲	۲،۶	۲،۹	۳،۴	۴،۱	۵،۰
رستوران و هتل	۱،۰	۱،۲	۱،۶	۲،۲	۲،۶	۲،۹	۳،۲	۳،۵	۴،۲	۶،۰	۷،۹
سایر	۲،۸	۴،۰	۵،۳	۷،۴	۸،۷	۹،۸	۱۰،۸	۱۱،۶	۱۴،۱	۲۰،۱	۲۶،۲
کالاهای با دوام	۰،۸	۱،۰	۱،۳	۱،۶	۱،۹	۲،۱	۲،۳	۲،۵	۳،۰	۴،۰	۵،۴
شاخص هزینه زندگی خانوار در مناطق روستایی (گزینه دوم)											
سال	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
شاخص هزینه کل	۳۷،۷	۴۹،۲	۶۳،۹	۸۶،۶	۹۹،۳	۱۱۰،۵	۱۱۸،۶	۱۲۹،۱	۱۶۳،۲	۲۲۵،۱	۳۰۸،۹
گروه خوراکی	۹،۱	۱۳،۷	۱۹،۷	۲۸،۰	۳۰،۵	۳۳،۷	۳۶،۰	۴۰،۴	۵۴،۴	۷۷،۳	۱۰۸،۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، طرح هزینه - درآمد خانوار روستایی

۳-۳-۴. شاخص هزینه زندگی خانوارهای بازنشسته مناطق شهری

۹۱

در خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری به طور میانگین، مقدار مصرف گروه خوراکی ۳۳٪ کاهش داشته است و سهم گروه خوراکی در هزینه کل، ۲۵٪ نسبت به ابتدای دوره بیشتر شده است. دو گروه خوراکی ها، مسکن و سوخت در مجموع بیش از ۵۵٪ از مخارج کل را به خود اختصاص داده است. افزایش هزینه گروه خوراکی، مسکن، سوخت و عدم امکان کاهش بیشتر در مصرف آن ها موجب گردیده است

که خانوار از مصرف کالاهای دیگری مانند حمل و نقل و بهداشت و درمان که در این گروه از خانوارها اهمیت زیادی دارد، بکاهد. همان طور که قابل انتظار است، سهم هزینه بهداشت و درمان در خانوارهای بازنشسته بالاتر از متوسط جامعه شهری است.

شاخص هزینه زندگی این گروه از خانوارها از میانگین شاخص هزینه زندگی جامعه شهری پایین تر است؛ در عین حال نسبت به ابتدای دوره ۶۶۰ درصد افزایش نشان می دهد.

جدول شماره ۱۳. سهم اجزای گروه خوراکی در هزینه کل خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری

	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
گروه خوراکی	۲۴,۱	۲۵,۲	۲۸,۸	۲۹,۲	۲۷,۵	۲۶,۵	۲۵,۷	۲۵,۶	۲۶,۸	۲۸,۳	۳۰,۲
غلات	۳,۸۷	۴,۹۵	۵,۴۲	۵,۳۶	۵,۱۲	۵,۳۰	۵,۰۰	۵,۱۷	۴,۸۲	۴,۷۴	۵,۲۳
گوشت	۵,۲۷	۵,۰۵	۵,۷۳	۵,۳۰	۴,۸۷	۴,۴۲	۴,۳۴	۴,۳۵	۴,۸۹	۵,۱۱	۵,۲۵
محصولات دریایی	۱,۲۱	۱,۲۳	۱,۴۳	۱,۵۲	۱,۴۱	۱,۴۰	۱,۳۴	۱,۲۳	۱,۳۲	۱,۶۲	۱,۶۸
لبنیات	۱,۶۵	۱,۸۴	۲,۲۹	۲,۳۰	۲,۱۵	۲,۰۹	۱,۹۵	۱,۸۶	۱,۹۲	۱,۹۷	۲,۱۲
روغن ها	۱,۰۲	۱,۰۴	۱,۲۲	۱,۳۱	۱,۱۷	۱,۰۸	۱,۰۶	۱,۰۲	۱,۰۹	۱,۱۰	۱,۱۴
میوه جات	۲,۵۷	۲,۵۰	۲,۷۰	۲,۷۲	۲,۸۲	۲,۷۵	۲,۷۷	۲,۶۴	۲,۷۶	۲,۷۵	۳,۲۴
سبزیجات - حیوانات	۲,۱۵	۲,۰۵	۲,۵۳	۲,۹۶	۲,۵۷	۲,۳۷	۲,۲۸	۲,۴۳	۲,۵۸	۲,۹۲	۲,۹۵
قند و ...	۱,۰۵	۱,۰۷	۱,۱۲	۱,۱۲	۱,۱۱	۱,۰۴	۱,۱۳	۱,۱۲	۱,۱۴	۱,۲۲	۱,۲۹
ادویه جات	۰,۷۴	۰,۷۱	۰,۸۳	۰,۹۱	۰,۹۰	۰,۸۴	۰,۸۳	۰,۸۱	۰,۹۸	۱,۰۳	۰,۹۸
چای و ..	۰,۵۵	۰,۵۴	۰,۷۵	۰,۸۹	۰,۸۳	۰,۷۸	۰,۷۵	۰,۷۲	۰,۸۴	۱,۱۴	۱,۲۶
سهم مخارج کالاها در هزینه کل خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری											
مخارج خوراک	۲۳,۰	۲۰,۹	۲۳,۷	۲۲,۳	۲۱,۷	۲۱,۱	۲۱,۲	۲۱,۵	۲۲,۴	۲۲,۴	۲۴,۴
مخارج نوشیدنی ها و دخانیات	۱,۸	۱,۵	۲,۱	۲,۴	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۳,۰	۳,۱	۳,۱	۳,۰
پوشاک	۸,۶	۷,۲	۷,۴	۷,۵	۷,۲	۶,۸	۷,۰	۶,۸	۶,۷	۶,۷	۵,۴

مخارج مسکن	۲۷,۱	۲۵,۲	۲۴,۶	۲۵,۱	۲۵,۵	۲۵,۵	۲۵,۰	۲۵,۱	۲۶,۴	۲۶,۴	۲۸,۰
لوازم خانگی	۵,۵	۴,۴	۴,۲	۴,۲	۴,۱	۳,۹	۴,۲	۳,۹	۴,۰	۴,۰	۴,۲
بهداشت و درمان	۱۱,۵	۸,۱	۸,۸	۹,۱	۱۰,۳	۱۰,۰	۹,۶	۱۰,۸	۹,۴	۹,۴	۸,۲
حمل و نقل	۱۰,۱	۸,۰	۶,۸	۷,۰	۷,۲	۸,۲	۸,۳	۷,۸	۷,۱	۷,۱	۷,۳
ارتباطات	۳,۵	۳,۰	۲,۶	۲,۳	۲,۳	۲,۲	۲,۲	۲,۰	۱,۹	۱,۹	۲,۰
فرهنگ	۳,۷	۳,۱	۲,۴	۲,۶	۲,۲	۲,۱	۲,۱	۲,۲	۱,۸	۱,۸	۱,۵
آموزش	۶,۶	۵,۸	۵,۲	۴,۶	۴,۵	۴,۲	۴,۴	۳,۸	۳,۶	۳,۶	۳,۶
رستوران و هتل	۴,۰	۳,۲	۳,۱	۳,۷	۲,۸	۳,۶	۳,۳	۲,۸	۳,۲	۳,۲	۲,۲
سایر	۸,۳	۷,۷	۷,۲	۷,۴	۸,۰	۸,۱	۸,۷	۸,۵	۸,۵	۸,۵	۸,۸
کالای با دوام	۳,۰	۱,۹	۲,۰	۱,۸	۱,۹	۱,۹	۱,۷	۱,۸	۱,۸	۱,۸	۱,۵

مأخذ: مرکز آمار ایران: ریز داده‌های طرح هزینه - درآمد خانوارهای شهری

جدول شماره ۱۴. شاخص هزینه زندگی خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری (گزینه اول)

	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
شاخص هزینه کل	۳۴,۹	۴۳,۷	۵۶,۲	۷۳,۵	۸۴,۱	۹۳,۶	۱۰۰,۰	۱۰۸,۴	۱۳۸,۶	۱۸۷,۰	۲۳۹,۶
خوراک	۷,۷	۱۰,۲	۱۴,۹	۲۱,۶	۲۳,۶	۲۵,۹	۲۷,۹	۳۱,۳	۴۳,۳	۶۱,۹	۷۱,۶
نوشیدنی‌ها و دخانیات	۰,۱	۰,۲	۰,۳	۰,۴	۰,۴	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۸	۱,۱	۱,۲
پوشاک	۱,۲	۱,۳	۱,۸	۲,۶	۳,۰	۳,۲	۳,۴	۳,۶	۴,۷	۶,۷	۹,۳
مخارج مسکن	۱۲,۶	۱۶,۱	۱۹,۰	۲۲,۸	۲۶,۹	۳۰,۸	۳۲,۶	۳۵,۰	۴۱,۱	۵۰,۹	۶۴,۰
لوازم خانگی	۱,۴	۱,۶	۲,۲	۳,۱	۳,۵	۳,۷	۳,۹	۴,۱	۵,۸	۸,۶	۱۲,۵
بهداشت و درمان	۲,۶	۲,۹	۳,۵	۴,۹	۵,۹	۶,۸	۷,۴	۷,۹	۹,۳	۱۱,۷	۱۵,۲
حمل و نقل	۲,۵	۳,۱	۳,۷	۵,۰	۶,۲	۶,۸	۷,۲	۷,۵	۹,۶	۱۴,۲	۲۳,۷
ارتباطات	۲,۰	۲,۰	۲,۲	۲,۴	۲,۶	۲,۶	۲,۷	۲,۸	۳,۴	۳,۹	۴,۶

فرهنگ	۰.۵	۰.۵	۰.۷	۱.۰	۱.۱	۱.۲	۱.۳	۱.۴	۲.۰	۳.۰	۴.۲
آموزش	۰.۶	۰.۶	۰.۷	۰.۸	۰.۹	۱.۱	۱.۲	۱.۴	۱.۶	۲.۰	۲.۴
رستوران و هتل	۰.۳	۰.۳	۰.۴	۰.۵	۰.۶	۰.۷	۰.۸	۰.۸	۱.۰	۱.۴	۱.۹
سایر	۲.۷	۳.۸	۵.۶	۷.۰	۷.۷	۸.۳	۹.۱	۹.۹	۱۳.۳	۱۸.۲	۲۵.۱
کالای با دوام	۰.۷	۰.۹	۱.۱	۱.۴	۱.۷	۱.۹	۲.۰	۲.۱	۲.۶	۳.۴	۴.۰
شاخص هزینه زندگی خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری (گزینه دوم)											
شاخص کل	۳۵.۳	۴۳.۸	۵۶.۱	۷۱.۶	۸۱.۸	۹۰.۵	۹۶.۹	۱۰۴.۸	۱۳۲.۴	۱۷۴.۵	۲۳۴.۵
مخارج خوراک	۸.۱	۱۰.۴	۱۴.۸	۱۹.۶	۲۱.۳	۲۲.۸	۲۴.۸	۲۷.۸	۳۷.۱	۴۹.۳	۶۶.۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، طرح هزینه - درآمد خانوارهای شهری

۴-۳-۴. شاخص هزینه زندگی خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی

در خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی، سهم هزینه اقلام خوراکی در سبد این گروه، ۲۴٪ افزایش یافته است. این افزایش همراه با کاهش مصرف اقلام اساسی تر (مانند گوشت و لبنیات) بوده است. این سطح از رفاه از طریق کاهش یا جایگزینی کالاهای اساسی با کیفیت پایین تر صورت پذیرفته است. به طور نمونه خانوار بازنشسته مناطق روستایی، ۱۰٪ مصرف بیشتر غلات را با کاهش ۸۰٪ مصرف گوشت، ۷۰٪ لبنیات و ۶۰٪ میوه جات جایگزین کرده است.

شاخص هزینه زندگی بازنشستگان در مناطق روستایی ۲۸٪ از شاخص هزینه زندگی بازنشستگان در مناطق شهری بالاتر است. نزدیک به ۳۰٪ شاخص هزینه زندگی مربوط به گروه خوراکی‌ها است. به طور خلاصه شاخص هزینه زندگی در این گروه نسبت به ابتدای دوره هفت برابر افزایش نشان می‌دهد و بخش عمده این افزایش در دو سال پایانی دوره اتفاق افتاده است.

جدول شماره ۱۵. سهم اجزای گروه خوراکی در هزینه کل خانوارهای بازنشسته در مناطق روستایی

	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
گروه خوراکی	۳۳	۲۵	۳۸	۴۰	۳۷	۳۵	۳۵	۳۴	۳۵	۳۹	۴۱
غلات	۶.۹	۶.۷	۸.۹	۹.۴	۸.۷	۸.۹	۸.۷	۸.۳	۸.۲	۸.۲	۹.۴
گوشت	۹.۰	۵.۳	۹.۰	۹.۰	۸.۲	۷.۱	۷.۱	۷.۳	۸.۰	۸.۸	۸.۷

محصولات دریایی	۱,۸	۱,۵	۲,۱	۲,۲	۲,۰	۲,۰	۱,۹	۱,۹	۲,۱	۲,۶	۲,۷
لبنیات	۲,۷	۲,۵	۳,۵	۳,۶	۳,۳	۳,۳	۳,۲	۳,۰	۳,۱	۳,۱	۳,۴
روغن‌ها	۱,۷	۱,۵	۲,۱	۲,۲	۲,۰	۱,۸	۱,۷	۱,۷	۱,۸	۱,۹	۱,۹
میوه جات	۳,۷	۲,۶	۳,۹	۳,۹	۴,۰	۳,۹	۳,۹	۳,۸	۴,۱	۳,۸	۴,۳
سبزیجات - حیوانات	۳,۴	۲,۴	۴,۰	۴,۸	۴,۲	۳,۸	۳,۸	۴,۱	۴,۰	۴,۸	۴,۷
قند و ...	۱,۸	۱,۳	۲,۰	۲,۰	۱,۹	۱,۷	۱,۸	۱,۸	۱,۴	۲,۱	۲,۲
ادویه‌جات	۱,۲	۰,۷	۱,۳	۱,۴	۱,۵	۱,۴	۱,۴	۱,۳	۱,۴	۱,۶	۱,۴
چای و ..	۰,۹۷	۰,۸۲	۱,۱۹	۱,۴۹	۱,۳۶	۱,۳۵	۱,۳۷	۱,۲۴	۱,۲۳	۲,۰۹	۲,۲۰
سهم مخارج کالاها در هزینه کل خانوارهای بازنشسته در مناطق روستایی (گزینه دوم)											
مخارج خوراک	۲۶	۲۹	۲۵	۳۱	۳۸	۲۸	۲۷	۲۸	۲۸	۳۰	۳۲
نوشیدنی‌ها و دخانیات	۲,۲	۲,۳	۱۴,۹	۳,۷	۱,۱	۳,۰	۳,۱	۳,۲	۴,۵	۴,۴	۴,۲
پوشاک	۷,۹	۸,۷	۱۳,۶	۹,۰	۵,۴	۸,۷	۸,۴	۷,۷	۷,۹	۸,۰	۶,۶
مخارج مسکن	۱۳,۰	۱۶,۳	۱۱,۷	۱۳,۳	۱۴,۷	۱۵,۴	۱۶,۳	۱۵,۴	۱۴,۶	۱۵,۸	۱۶,۹
لوازم خانگی	۵,۵	۴,۶	۸,۲	۵,۵	۵,۸	۵,۲	۴,۷	۴,۷	۴,۳	۴,۷	۴,۹
بهداشت و درمان	۱۱,۹	۸,۶	۷,۱	۸,۴	۸,۱	۹,۶	۹,۸	۱۰,۴	۱۱,۴	۹,۷	۸,۹
حمل و نقل	۹,۳	۹,۵	۵,۴	۶,۹	۸,۷	۸,۳	۸,۳	۸,۷	۸,۹	۸,۴	۸,۳
ارتباطات	۳,۱	۲,۹	۳,۷	۲,۲	۲,۷	۲,۲	۲,۱	۲,۱	۲,۰	۱,۹	۲,۱
فرهنگ	۳,۶	۲,۲	۳,۱	۳,۱	۱,۶	۲,۳	۲,۴	۲,۴	۲,۵	۲,۷	۱,۷
آموزش	۴,۷	۳,۱	۲,۷	۴,۲	۰,۸	۳,۵	۳,۴	۳,۲	۲,۸	۲,۲	۲,۵
رستوران و هتل	۲,۴	۲,۸	۲,۳	۳,۳	۱,۶	۲,۹	۳,۸	۴,۲	۳,۰	۲,۳	۲,۶
سایر	۶,۸	۸,۱	۲,۰	۶,۸	۸,۸	۸,۳	۷,۹	۸,۱	۸,۰	۸,۱	۸,۱
کالای با دوام	۳,۱	۱,۹	۰,۴	۲,۶	۲,۸	۲,۶	۲,۴	۲,۳	۲,۱	۲,۰	۱,۶

مأخذ: مرکز آمار ایران، ریز داده‌های طرح هزینه - درآمد خانوارهای روستایی

جدول شماره ۱۶. شاخص هزینه زندگی خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی (گزینه اول)

	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
شاخص کل	۳۸,۶	۴۹,۸	۶۴,۲	۸۶,۵	۹۹,۶	۱۱۱,۰	۱۱۹,۳	۱۲۹,۸	۱۶۳,۳	۲۲۴,۱	۳۰۶,۲
مخارج خوراک	۸,۳	۱۲,۶	۱۸,۰	۲۵,۷	۲۸,۰	۳۰,۸	۳۳,۰	۳۷,۰	۴۹,۹	۷۰,۸	۹۹,۰
نوشیدنی‌ها و دخانیات	۰,۹	۱,۴	۲,۰	۲,۹	۳,۱	۳,۴	۳,۷	۴,۱	۵,۷	۸,۰	۱۱,۲
پوشاک	۳,۳	۳,۸	۵,۲	۷,۵	۸,۷	۹,۶	۱۰,۲	۱۰,۸	۱۴,۱	۲۰,۴	۲۸,۹
مخارج مسکن	۷,۲	۱۰,۰	۱۱,۴	۱۳,۳	۱۶,۰	۱۸,۲	۱۹,۶	۲۱,۲	۲۳,۴	۲۸,۴	۳۴,۱
لوازم خانگی	۲,۰	۲,۲	۳,۱	۴,۶	۵,۱	۵,۴	۵,۶	۵,۹	۸,۷	۱۳,۳	۱۹,۷
بهداشت	۴,۰	۴,۴	۵,۴	۷,۶	۹,۳	۱۰,۷	۱۱,۸	۱۲,۷	۱۴,۸	۱۸,۶	۲۴,۳
حمل و نقل	۳,۱	۳,۹	۴,۸	۶,۴	۷,۹	۸,۷	۹,۲	۹,۶	۱۱,۸	۱۷,۰	۲۶,۸
ارتباطات	۱,۸	۱,۹	۲,۰	۲,۳	۲,۴	۲,۵	۲,۵	۲,۶	۳,۲	۳,۷	۴,۲
فرهنگ و تفریحات	۱,۰	۱,۱	۱,۵	۲,۱	۲,۴	۲,۷	۲,۸	۳,۰	۴,۳	۶,۴	۹,۲
آموزش	۲,۰	۲,۱	۲,۳	۲,۶	۳,۰	۳,۵	۴,۱	۴,۷	۵,۵	۶,۶	۸,۰
رستوران و هتل	۱,۴	۱,۷	۲,۳	۳,۲	۳,۷	۴,۲	۴,۶	۵,۰	۶,۰	۸,۶	۱۱,۲
سایر	۲,۴	۳,۴	۴,۶	۶,۴	۷,۵	۸,۴	۹,۳	۱۰,۰	۱۲,۱	۱۷,۳	۲۲,۶
کالای با دوام	۱,۰۳	۱,۲۸	۱,۶۰	۲,۰۹	۲,۴۶	۲,۷۳	۲,۹۳	۳,۱۳	۳,۸۱	۵,۰۹	۶,۹۱
شاخص هزینه زندگی خانوارهای بازنشسته مناطق روستایی (گزینه دوم)											
شاخص کل	۴۱,۴	۵۰,۷	۶۵,۷	۸۷,۹	۱۰۰,۳	۱۱۰,۳	۱۱۹,۷	۱۲۹,۱	۱۶۱,۸	۲۱۷,۸	۳۰۰,۹
مخارج خوراک	۱۱,۱	۱۳,۵	۱۹,۶	۲۷,۰	۲۸,۷	۳۰,۲	۳۳,۴	۳۶,۳	۴۸,۴	۶۴,۵	۹۳,۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، طرح هزینه - درآمد خانوار روستایی

۵. بحث و نتیجه‌گیری

جهت مقایسه روند مخارج بهتر است سال ۱۳۹۹ از مقایسه خارج شود، به این دلیل که پاندمی کرونا، می‌تواند بر مصرف و ترکیب اثرگذار باشد.

افزایش هزینه‌های خوراک برای جامعه، بیشترین بخش درآمد خانوار را به خود اختصاص داده است. به دلیل عدم امکان کاهش بیشتر در هزینه گروه خوراکی‌ها، خانوار مجبور به کاهش سهم سایر مخارج به‌ویژه مخارجی که از منظر خانوار و جامعه سرمایه‌گذاری محسوب می‌گردد (نظیر مخارج آموزشی و ...)، نتایج این بررسی نشان می‌دهد، سهم بالای مصرف در درآمد (و عدم پس‌انداز طبقه در سن اشتغال) وابستگی خانوار در دوران سالمندی را به شدت وابسته منابعی غیر از پس‌انداز خانوار، مانند کمک‌های حمایتی می‌کند.

افزایش حمایت که معمولاً در شرایط نامطلوب اقتصادی رخ می‌دهد، تأمین مالی حمایت‌های تورم‌زا و چرخه‌های تورمی را اجتناب‌ناپذیر می‌کند.

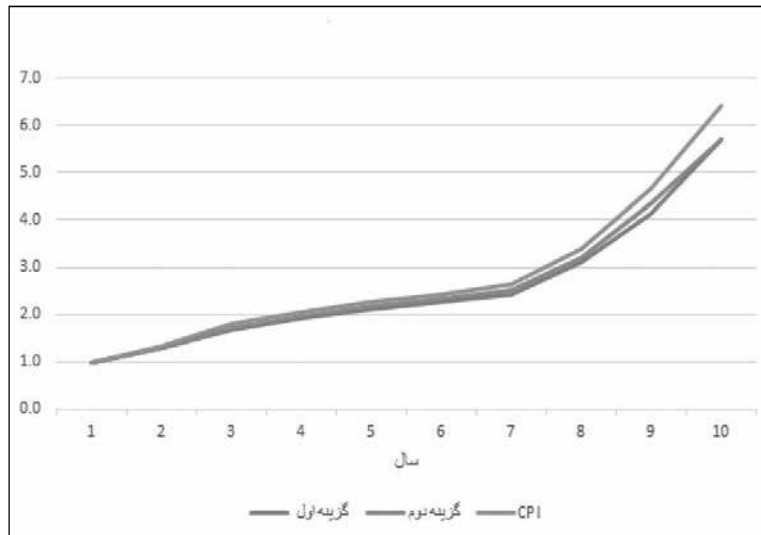
افزایش نامتناسب سطح قیمت‌ها در مقایسه با درآمدها و پرداخت‌های انتقالی، علی‌رغم تحمیل بار مالی بر بودجه دولت، تأثیر چندانی بر حداقل رفاه خانوار نداشته است. (جدول شماره ۱۷). بارانه پرداختی در سال ۱۳۹۹ نسبت به ابتدای دهه، ۷۴٪ از قدرت خرید خود را از دست داده است. پوشش هزینه‌ای مستمری پرداختی به خانوار بازنشسته نسبت به ابتدای دوره، ۲۰٪ بهبود داشته است؛ اما همچنان بیشتر از ۲۰٪ از مخارج خانوار از منابع غیر از مستمری و پرداخت انتقالی تأمین می‌گردد.

شاخص هزینه زندگی (و تغییرات آن) در گروه بازنشستگان تقریباً مشابه روند میانگین جامعه است. دلیل این امر این است که در دوره مورد بررسی مصرف میانگین جامعه هم تقریباً در حداقل بوده است. مصرف اقلام غذایی مثل غلات به دلیل افزایش نامتناسب قیمت مواد غذایی با کیفیت بالاتر، افزایش نشان می‌دهد، به طوری که مصرف برخی از کالاهای ضروری (مثل لبنیات به‌ویژه شیر) از سطح استاندارد نیز کمتر گردیده است.

جدول شماره ۱۷. سهم یارانه و مستمری در هزینه خانوارها (درصد)

	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
خانوارهای بازنشسته در مناطق روستایی										
نسبت یارانه دریافتی در هزینه خانوار	۱۴	۱۵	۱۳	۱۰	۹,۳	۸,۶	۷,۴	۶,۲	۵,۰	۳,۶
نسبت مستمری در هزینه خانوار	۰,۵۴	۰,۵۱	۰,۴۹	۰,۵۴	۰,۶۰	۰,۶۵	۰,۶۴	۰,۶۲	۰,۶۲	۰,۶۹
خانوارها در مناطق روستایی										
نسبت یارانه دریافتی در هزینه خانوار	۱۹	۲۱	۱۸	۱۴	۱۳	۱۳	۱۱	۸,۸	۷,۱	۵,۱
خانوارهای بازنشسته در مناطق شهری										
نسبت یارانه دریافتی در هزینه خانوار	۱۰	۱۰	۹,۹	۷,۷	۷,۰	۶,۳	۵,۵	۴,۶	۳,۷	۲,۶
نسبت مستمری در هزینه خانوار	۰,۴۹	۰,۴۹	۰,۴۶	۰,۵۱	۰,۵۴	۰,۵۸	۰,۵۹	۰,۵۹	۰,۶۰	۰,۶۷
خانوارهای مناطق شهری										
سهم یارانه دریافتی در هزینه خانوار	۱۲	۱۴	۱۲	۹,۴	۸,۶	۷,۸	۶,۹	۵,۶	۴,۶	۳,۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، ریز داده‌های طرح هزینه در آمد خانوارهای شهری و روستایی

نمودار شماره ۶. مقایسه شاخص هزینه زندگی و CPI در مناطق شهری

۶. پیشنهادها

۱. در سطح ملی لازم است برنامه‌های فقرزدایی خانوارهای غیرعضو صندوق‌های بازنشستگی و اختصاص منابع غیر از صندوق‌های بازنشستگی تدوین گردد. فقدان این برنامه موجب گردیده است، جبران اثرات ناشی از شوک‌های اقتصادی بر کاهش رفاه گروهی از خانوارها بر منابع صندوق‌ها فشار آورد و امکان تعدیل مستمری اعضای صندوق‌ها میسر نگردد. منابع صندوق متعلق به اعضای صندوق می‌باشد (که در دوره اشتغال بخشی از دریافتی خود را به صندوق پرداخت کرده‌اند). در میان‌مدت، تجدیدنظر در ساختار سیستم تأمین اجتماعی، به گونه‌ای که بازدهی دارایی‌های قادر به حفظ سطح رفاه تعریف‌شده، برای ذی‌نفعان باشد، ضرورت دارد. در شرایطی که درازای یک نفر پرداخت‌کننده به صندوق، در مواردی حتی دو نسل دریافت‌کننده قرار می‌گیرد، بدیهی است که منابع صندوق قادر به تأمین هزینه زندگی مستمری‌بگیران نخواهد بود. به دلیل فقدان طرح‌های حمایتی برای گروه‌های خاص، با بروز فقر بین این گروه‌ها، سیاست‌گذار از طریق قانون این گروه‌ها را به منابع صندوق متصل کرده است. نمونه آن برخورداری نوادگان دختر بعداز فوت پدر، یا استفاده فرزندان اونات بعداز هیجده سالگی یا استفاده فرزندان اونات از مقرری بازنشستگی پس از طلاق.

۲. اصلاح قوانین بازنشستگی به گونه‌ای که پرداخت حق‌عضویت اعضای صندوق‌ها با شرایط

استفاده‌کنندگان (مثلاً تعداد مستمری‌بگیران بعد از فوت) و نیز با شرایط اقتصادی تناسب داشته باشد. یکی از عوامل اثرگذار بر بهبود کارایی عملکرد صندوق‌ها، استفاده از متخصصین حوزه سرمایه‌گذاری و ایجاد فضای رقابتی بین صندوق‌ها در جذب اعضا یا رقابت در پروژه‌های سرمایه‌گذاری است. بدیهی است ایجاد فضای رقابتی مستلزم کاهش نقش تصدی‌گری دولت در ارکان مختلف صندوق‌ها است.

اصلاح قوانین بازار کار به گونه‌ای که منجر به افزایش تعداد اعضای صندوق‌ها و حتی در شرایط خاص افزایش دوره پرداخت به صندوق (اقدامی که فرانسه و آلمان در بحران مالی اخیر در پیش گرفتند) گردد.

۳. کنترل تورم و پرهیز از سیاست‌هایی که موجب تشدید آن می‌گردد. پدیده تورم مهم‌ترین عامل کاهش رفاه، مستمری‌بگیران، صاحبان مزد و حقوق ثابت و طبقات پایین درآمدی است. در یک شرایط تورمی، اثرات پرداخت‌های انتقالی بر حداقل رفاه خانوار مشمول حمایت، علی‌رغم تحمیل بار مالی بر بودجه دولت، کاهش خواهد یافت. بدین ترتیب در کوتاه‌مدت و میان‌مدت، کنترل تورم مناسب‌ترین راه برای بهبود سطح رفاه خانوار است، به‌ویژه خانوارهای با دریافتی ثابت (مستمری‌بگیر). تجربه ایران در دو دهه اخیر، به‌خوبی نشان داد که سیاست‌های "اصلاح قیمتی" در شرایطی که محیط کسب‌وکار، کارایی لازم را ندارد، بیشتر از آنکه افزایش تولید به‌همراه داشته باشند، منجر به تشدید تورم شده است.

۴. از منظر رشد اقتصادی (بلندمدت)، پایین بودن نسبت پس‌انداز در جامعه، رشد درآمد و اشتغال را به مخاطره می‌اندازد. نسبت پس‌انداز پایین در طبقه متوسط که بیشترین جمعیت در سن کار را تشکیل می‌دهد، علاوه بر تأثیر بر رشد اقتصادی، مصرف (رفاه) را در دوران سالمندی محدود می‌کند. در یک شرایط تورمی، سهم مصرف از درآمد افزایش (و پس‌انداز کاهش) و تحت چنین شرایطی، رشد اقتصادی نیز به مخاطره افتاده و چرخه تورم ادامه می‌یابد.

۵. بهبود فضای کسب‌وکار، رفع قوانین تبعیض‌آمیز بازار کار، به گونه‌ای که علاوه بر افزایش اشتغال، کارایی (دریافتی نیروی کار) منجر به افزایش تعداد پرداخت‌کنندگان و حق عضویت گردد. به‌طور نمونه فراهم آوردن شرایط اشتغال بانوان می‌تواند این گروه بزرگ دریافت‌کنندگان مستمری را ابتدا تبدیل به پرداخت‌کنندگان نماید.

۶. کمک‌های حمایتی فراگیر و نامحدود که معمولاً در شرایط نامطلوب اقتصادی ضرورت می‌یابند، اگر از منابع غیر مالیاتی تأمین مالی شوند، خود عامل تشدید تورم خواهند بود. زیرا تأمین مالی حمایت‌های تورم‌زا، چرخه‌های تورمی را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد.

۷. تعدیل مستمری متناسب با افزایش هزینه‌های خانوارهای بازنشسته.

۸. با توجه به سهم بالای گروه خوراکی در سبد خانوار هدف، که موجب کاهش مصرف اقلام ضروری شده است، بخشی از مصرف کالاهای مرتبط با سلامت این گروه می‌تواند از طریق قیمت حمایت‌شده

به سید خانوار بازگردانده شود.

۹. برای حداکثر اصابت حمایت، کمک‌ها می‌تواند براساس نوع نیاز خانوار هدف تعریف شود. این امر می‌تواند از طریق تحلیل مخارج گروه هدف تحقق یابد. همان‌طور که نتایج این بررسی نشان می‌دهد، در بین خانوارهای بازنشسته، هزینه‌های مسکن به‌ویژه در مناطق روستایی، سهم بالایی دارد. از این رو ساخت مسکن حمایت‌شده در این مناطق به به‌طور قابل ملاحظه‌ای می‌تواند از فشار هزینه گروه بازنشستگان بکاهد. سهم هزینه بهداشت و درمان در خانوارهای بازنشسته از میانگین جامعه بالاتر است. گسترش پوشش‌های بیمه‌ای برای این گروه از خانوارها می‌تواند اصابت حمایت را بهبود بخشد.

منابع

۱. پروین، سهیلا، مهنوش، عبدالله میلانی، رضایی، وحید. (۱۳۹۷). "تأثیر تغییرات قیمت‌های نسبی بر نابرابری توزیع درآمد در ایران"، پژوهش‌نامه اقتصادی، شماره ۷۱.
۲. پروین، سهیلا، باقری پرمهر، شعله، پاگردعلیشاهی، فاطمه. (۱۳۹۸). "تأثیر سالخورده‌گی جمعیت بر نابرابری توزیع درآمد در ایران"، مجله مطالعات جمعیتی دوره ۵ شماره ۱ (پیاپی ۹) ص ۱۰۳ - ۱۲۵.
۳. پروین، سهیلا، بانویی، علی اصغر. (۱۳۸۷). "تحلیل‌های سیاستی آثار حذف یارانه کالاهای اساسی بر شاخص هزینه زندگی خانوارهای شهری و روستایی در چهارچوب تحلیل مسیر ساختاری"، اقتصاد مقداری شماره ۱۹.
۴. پروین، سهیلا؛ مریم مستعلی‌پارسا. (۱۳۹۵). "آثار اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها بر شاخص هزینه زندگی خانوار زن سرپرست"، رهیافت الگوی قیمتی ماتریس حسابداری اجتماعی، مجله پژوهش‌های اقتصادی ایران شماره ۶۹.
۵. پروین، سهیلا، علی اصغر بانویی‌کلروز، رمضان‌زاده ولیس. (۱۳۹۹). "اثر یکسان‌سازی نرخ ارز بر فقر در ایران با استفاده از مدل تعادل عمومی قابل محاسبه (CGE)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، دوره بیستم، شماره ۱، صفحه ۱۸۴-۱۴۳.
۶. شهایی، علی. (۱۳۹۳). مقایسه شاخص هزینه زندگی و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران، رساله دکتری، دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
۷. جهانگرد، اسفندیار. (۱۳۸۹). تحلیل و ارزیابی تعدیل قیمت بنزین و گازوئیل و تأثیر آن بر هزینه زندگی و مصرف در ایران»، فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی بهار، شماره ۲۴.
۸. خسروی‌نژاد علی‌اکبر، ابراهیم صیامی‌عراقی. (۱۳۹۱). «برآورد تغییرات رفاهی مصرف‌کنندگان در ایران با استفاده از شاخص درست هزینه زندگی»، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی شماره ۴، دوره ششم ص. ۷۴-۵۷.
۹. مرکز آمار ایران، طرح هزینه درآمد خانوارهای شهری و روستایی ۱۳۸۹-۱۳۹۹.
۱۰. مرکز آمار ایران، شاخص قیمت مصرف‌کننده در مناطق شهری و روستایی ۱۳۸۹-۱۳۹۹.
11. Applied Statistics, Meaning, Classifications, Construction and Uses of Index Numbers, 12th Business Maths and Statistics: Applied Statistics. www.brainkart.com/subject/Business-Maths-12th-Std_409.
12. Bullaead, James. (2018). "Comparing Living Standards across U.S. Metro Areas: LWith ones Fared well? " Federal Reserve Bank of ST. Louis, Mach, I.
13. Cichon, Michael. (2009). "Turning crisis into the role of social security", The magazine of the ILO, No. 67, December 2009, pp 4.
14. Diamond Charles A. (1990). "Cost of Living indexes and demographic change", Applied Economics, no.22, pp. 739-757.

15. Gahangard, Sfandiyar.(2010). "Analysis and evaluation of gasoline and diesel price adjustment and its impact on the cost of living and consumption in Iran", Quarterly Energy Economics Review , no.24
16. Khosravi nejad , Ali Akbar, Ebrahim Siami Araghi.(2012) . "Stimulation of gas Consumers' Welfare Changes by Using True Cost of Living Index in Iran", Journal Title Economic Modelling, Volume 6, Issue 20 - Serial Number 20, April 2012, Pages 57-74.
17. Le Figaro, Somavia:"L'emploi doit etra au rendez-vous de la reprise",
18. www.legigaro.fr/economic/2009/09/17/04001-20090917RTFIG00008-juan-somavia-l-emploidoit-etre-au-rendez-vous-de-etre-au-reprise-php.
19. International Institute for Labour Studies, ILO, Economic crisis: A Decent Work response. www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2009/109B09_59_enhl.pdf
20. ILO social security Department, ILO, Social security Inquiry, ISBN 92-2-117606-1(web pdf) 2005.
21. ISSA survey: Social security responses to the financial crisis, ISSA 2009.
22. ISSA Survey: Social security responses to the crisis. ISSA (2009). www.issa.int/aiss/news/ISSA-survey-Social security-responses-to the-financial-crisis
23. ISSA survey: Social security responses to the financial crisis, ISSA 2009.
24. Kalman Rupp, Aleexander Strand and Paul S. Davies.(2003). "Poverty assessing SSI Otions to Sterngeth Social Security Reform", Jurnal of Gerontology: Social Sciences, Vol. 58B, S359,-S368 .
25. Parvin Soheila; Maryam Mastali Parsa.(2018). "The Impact of Targeting Subsidies on the Cost of Living Index in Woman Head Households: Social Accounting Matrix Approach", Iranian Journal of Economic Research, Volume 21, Issue 69, February 2018, Pages 47-71.
26. Parvin, Soheila , Ali Asghar Banouei, Golrooz Ramezanzadeh velis.(2020). "The Effect of Unification of Exchange Rate on Poverty in Iran Using the Computable General Equilibrium Model (CGE) " , volume 20, Issue 1, Page,184-153.
27. Parvin, Soheila, Shole Bagheri Pormehr; Fatemeh Pagard Alishah. (2019). "The Affect of Population Aging on Income Inequality in Iran" , Volume & Issue: Volume 5, Issue 1 - Serial Number 9, June 2019, Pages 3-210.
28. Parvin, soheila, Mahnoosh Abdollah Milaniand Vahid Rezaei.(2017). "The Effect of Relative Price Changes on Income Distribution" , Volume 18, Issue 71 , January 2019, Pages 1-19
29. "Alexander, Kalman Rupp .(2007). Disable workers and the indexing of Security benefits", Soc

Secur Bull, No. 67(4), pp-21-50 , www.issa.int/aiss/Resources/Social-policy-Hiligh2

30. Scardino, Adriana.(2009). “Improvements in life expectancy and sustainability of social security schemes”, report for the International Conference of Social Security Actuaries and Statisticians, Ottawa, Canada, 16-18 September.